

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему: «Зовнішня політика ОАЕ на початку XXI століття»

Виконав студент курсу, групи ЗММВ-11 22-23рн
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
ЗУБКО Роман Володимирович

Керівник – кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
КОНОПКА Наталія Олегівна

Рецензент –

Робота допущена до захисту
протокол №___ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____.2024 року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____ Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2024 р

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРИНЦИПИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ	6
1.1. Конституційні положення та зовнішньополітична стратегія ОАЕ	6
1.2. Основні етапи розвитку зовнішньої політики ОАЕ	12
1.3. Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів як інструмент зовнішньої політики	16
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ	30
2.1 Політичний іслам як чинник впливу на зовнішню політику ОАЕ	30
2.2 Фактор багатополлярності у зовнішній політиці ОАЕ	36
2.3 Закордонна допомога як складова зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів	47
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ОБ'ЄДНАНИМИ АРАБСЬКИМИ ЕМІРАТАМИ	59
3.1. Розвиток політичного діалогу між Україною та ОАЕ	64
3.2. Торговельно-економічна співпраця між Україною та ОАЕ	64
3.3. Позиція ОАЕ щодо повномасштабної агресії російської федерації проти України	69
Висновки до розділу 3	79
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЕС	атомна електростанція
АРЄ	Арабська Республіка Єгипет
БПЛА	Безпілотний літальний апарат
БРІКС	Бразилія, росія, Індія, КНР, ПАР
БС	Близький Схід
ВПК	військово-промисловий комплекс
ВТС	військово-технічне співробітництво
ЗП	зовнішня політика
ІД	Ісламська держава
ІРІ	Ісламська Республіка Іран
КНР	Китайська Народна Республіка
КСА	Королівство Саудівська Аравія
МБЗ	Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян, президент ОАЕ
ОАЕ	Об'єднані Арабські Емірати
ОПЕК	Організація країн-експортерів нафти
РБ ООН	Рада Безпеки ООН
РСАДЗ	Рада співробітництва арабських держав Затоки
РФ	Російська Федерація
САР	Сирійська Арабська Республіка
СВПД	Спільний всеосяжний план дій

ВСТУП

Актуальність теми. Події, що розгорнулися під час «арабської весни», спричинили значні зміни у зовнішній політиці Об'єднаних Арабських Еміратів. ОАЕ суттєво активізували свою зовнішньополітичну діяльність, яка стала більш амбітною, а подекуди й агресивною. У результаті цих подій у регіоні Близького Сходу та Північної Африки виник вакуум лідерства, який Емірати ефективно заповнили завдяки збереженню політичної стабільності та використанню значного фінансово-економічного й військового потенціалу. Це дозволило ОАЕ стати одним із ключових центрів прийняття рішень у регіоні. Завдяки активній зовнішній політиці, підкріпленій необхідними ресурсами, Емірати закріпили за собою статус одного з лідерів арабського світу. Їхня позиція у регіоні, важливому для інтересів України, а також заявлені амбіції впливати на глобальний порядок денний, обумовлюють необхідність детального вивчення, аналізу та оцінки стратегічних засад зовнішньої політики ОАЕ.

Зовнішньополітична стратегія ОАЕ має суттєвий вплив на геополітичний розвиток Близького Сходу. Політичне керівництво країни демонструє здатність до здійснення ризикованих і проактивних зовнішньополітичних кроків, спрямованих на забезпечення національних інтересів і створення сприятливого геополітичного середовища у регіоні. Політика боротьби з політичним ісламом і нормалізація відносин з Ізраїлем закладають основи для тривалих змін у регіональному порядку. ОАЕ прагнуть стати прикладом швидкого економічного розвитку, політичної стабільності, соціальної гармонії та процвітання.

Паралельно Емірати активно працюють над досягненням зовнішньополітичної автономії в умовах трансформації глобального порядку. В еміратському політичному дискурсі домінує переконання щодо завершення періоду «гегемонії Заходу» і переходу до багатополлярності. У цьому контексті ОАЕ розвивають відносини зі стратегічними партнерами, які, на їхню думку, здатні стати новими центрами глобального впливу, зокрема КНР, Індією та Росією. Дослідження регіонального й глобального виміру зовнішньої політики Еміратів є важливим із практичної точки зору для України.

Особливої значущості дослідження набуває в умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України та реалізації української стратегічної ініціативи з розширення коаліції за рахунок країн Глобального Півдня. Об'єднані Арабські Емірати, маючи статус регіонального лідера, демонструють активну та динамічну зовнішню політику, впливаючи на формування позиції інших арабських країн. Крім того, географічне розташування ОАЕ є стратегічно важливим, а їхній економічний і логістичний потенціал суттєво підсилюється завдяки ролі міст Абу-Дабі та Дубай як провідних ділових центрів Близького Сходу.

Значення ОАЕ в сучасній геополітиці також визначається тим, що російська федерація намагається використовувати цей регіональний вузол для пом'якшення міжнародної ізоляції та обходу санкцій. Водночас Емірати офіційно заявляють про готовність виступити посередником у врегулюванні конфлікту, що вимагає глибокого розуміння причин і природи російської агресії для забезпечення ефективності таких посередницьких зусиль.

Ці аспекти підкреслюють важливість вивчення сучасного стану двосторонніх відносин між Україною та ОАЕ, а також аналізу позиції Еміратів щодо російської агресії. З'ясування цих питань є ключовим для формування ефективної зовнішньополітичної стратегії України у співпраці з країнами регіону.

Мета дослідження. Визначення стратегічних засад зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів, а також аналізі її глобального та регіонального вимірів у контексті трансформації сучасного міжнародного порядку.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Об'єднаних Арабських Еміратів.

Предметом дослідження виступає зовнішня політика Об'єднаних Арабських Еміратів на початку XXI століття.

У процесі написання кваліфікаційної роботи широко застосовувались методи збору та інформаційно-аналітичної обробки даних, зокрема інформації, отриманої з джерел, пов'язаних з ОАЕ. До таких джерел належать наукові

публікації індивідуальних авторів і науково-дослідних та аналітичних центрів, офіційні документи, матеріали та інформаційні бюлетені державних установ і органів, архівні документи Національної бібліотеки та архіву ОАЕ, а також публікації у засобах масової інформації. Ці матеріали слугували основою для вивчення досліджуваних процесів, подій і осіб у рамках визначених автором предмету та об'єкту дослідження.

РОЗДІЛ 1. ПРИНЦИПИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ

1.1. Конституційні положення та зовнішньополітична стратегія ОАЕ

Конституція Об'єднаних Арабських Еміратів є основоположним документом, що встановлює засади зовнішньої політики держави. Постійна редакція Конституції була ухвалена Вищою Радою Федерації у 1996 році, замінивши тимчасовий основний закон, який діяв із моменту створення Федерації у 1971 році. Остання редакція, ухвалена у 2013 році, проголошує прагнення країни до співпраці з “братніми арабськими країнами” а також з усіма державами-членами Організації Об'єднаних Націй та міжнародною спільнотою, ґрунтуючись на принципах взаємоповаги, взаємних інтересів та вигоди [1, с. 2].

Зовнішньополітичні основи ОАЕ викладені в статтях 6 і 12. У статті 6 зазначається, що “Федерація є частиною великої арабської Батьківщини, яку об'єднують спільна релігія, мова, історія та доля”, а народ Еміратів є складовою частиною арабської умми [1, с. 4]. Стаття 12 деталізує пріоритети зовнішньої політики, спрямованої на підтримку ісламських і арабських інтересів, а також на розвиток дружніх стосунків із державами світу відповідно до принципів Статуту ООН і міжнародних норм [1, с. 5]. Ця стаття розширює географію зовнішньої діяльності країни від арабського регіону до ісламського світу, акцентуючи на активній дипломатичній позиції у захисті зазначених інтересів.

Ключову роль у реалізації зовнішньої політики відіграє Вища Рада Федерації, що складається з правителів усіх семи еміратів. Вона уповноважена затверджувати міжнародні договори. Президент, як визначено в пункті 9 статті 54, є головним представником ОАЕ у міжнародних справах, призначає послів та приймає вірчі грамоти від іноземних дипломатів [1, с. 13].

Стаття 120 визначає зовнішню політику першочерговим завданням федеральних органів влади. Однак стаття 123 дозволяє окремим еміратам укладати міжнародні угоди з сусідніми державами щодо місцевих

адміністративно-господарських питань, за умови відсутності конфлікту з інтересами Федерації чи її законами. Крім того, емірати зберігають право на членство в таких організаціях, як ОПЕК та ОАПЕК. У разі розбіжностей щодо міжнародних угод, які безпосередньо стосуються окремого емірату, федеральні органи мають проводити консультації з відповідним еміратом. У разі неврегулювання питання, його передають на розгляд Вищого федерального суду [1, с. 13].

Конституція також закріпила столицю держави. Спочатку планувалося побудувати нову столицю Аль-Карама на кордоні еміратів Абу-Дабі та Дубай. Однак із часом статус столиці залишився за Абу-Дабі, що призвело до зростання політичного впливу цього емірату та його правлячої династії Аль Нагаянів на внутрішню й зовнішню політику країни. Зокрема, через 25 років після створення Федерації ідея нової столиці була остаточно відкинута [1, с. 9].

Зовнішньополітична стратегія Об'єднаних Арабських Еміратів формується низкою ключових документів, серед яких особливе місце займає стратегія розвитку на наступні 50 років, відома як "Принципи 50". Цей документ був ухвалений 05 вересня 2021 року, напередодні 50-ї річниці утворення ОАЕ [1]. Стратегія визначає десять основних принципів, що мають бути реалізовані до 2071 року:

1. Пріоритет на зміцненні федерації через удосконалення організаційних структур, законодавства, розподілу повноважень і бюджетів.
2. Орієнтація на створення найбільш конкурентоспроможної економіки світу.
3. Використання зовнішньої політики як інструменту для захисту національних інтересів, особливо економічних.
4. Лідерство людського капіталу як рушійної сили розвитку.
5. Підтримка добросусідства як основи стабільності.
6. Забезпечення глобального іміджу країни як спільного завдання для всіх державних організацій.

7. Розвиток цифрової, технічної та наукової переваги як драйверів економічного зростання.
8. Дотримання цінностей відкритості, толерантності, верховенства права і справедливості.
9. Гуманітарна допомога як невід’ємна складова міжнародної політики країни.
10. Мир, переговори та діалог як ключові інструменти розв’язання конфліктів.

Президент ОАЕ Халіфа бін Заїд Аль Нагаян підкреслив, що основою стратегічного курсу країни залишатиметься економіка, а політичний підхід базуватиметься на принципах миру та діалогу [2]. Спадкоємний принц Абу-Дабі Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян додатково визначив завданням розбудову економіки та розвиток міжнародних зв’язків для захисту національних інтересів.

Третій принцип стратегії підкреслює ключову роль економічних інтересів, які мають бути основним пріоритетом зовнішньої політики країни. Ця ідея корелює з концепцією “країни розвитку”, сформульованою американським дослідником Чалмерсом Ешбі Джонсоном. У “країні розвитку” уряд активно бере участь у макро- та мікроекономічному плануванні, спрямовуючи ресурси на покращення добробуту населення [3]. Як зазначає професор Університету ОАЕ Мухаммад бін Хувейдін, економічний розвиток є основою прогресу в багатьох інших сферах. Аналогічні підходи використовувалися у різні періоди в Німеччині, Японії, Південній Кореї та Сінгапурі [4].

Шостий принцип стратегії, який стосується зміцнення глобального іміджу країни, підкреслює амбітність зовнішньополітичних завдань ОАЕ. Активна участь на міжнародному рівні сприймається як важливий компонент забезпечення національної безпеки. Емірати прагнуть зміцнити свої позиції на глобальній арені через розвиток міжнародних відносин та просування іміджу країни як стабільного і надійного партнера.

Урядова стратегія “Ми Емірати – 2031” розрахована на 10 років і спрямована на посилення участі ОАЕ у міжнародній співпраці, зокрема задля

забезпечення миру та розвитку партнерства на регіональному і глобальному рівнях. Документ наголошує на важливості економічного розвитку, включаючи перетворення країни на світовий центр передової економіки, що забезпечить найвищий рівень добробуту суспільства.

Однією з головних цілей є подвоєння ВВП з 1,49 до 3 трлн дирхамів, збільшення нафтового експорту до 800 млрд дирхамів і досягнення внеску туристичного сектору у ВВП на рівні 450 млрд дирхамів. Крім того, стратегія передбачає підвищення обсягу зовнішньої торгівлі до 4 трлн дирхамів. ОАЕ прагнуть увійти до десятки найкращих країн за індексами людського розвитку, продовольчої безпеки, якості охорони здоров'я та залучення талантів. За глобальним індексом кібербезпеки ОАЕ планують стати однією з трьох провідних країн світу [5].

Події, відомі як “Арабська весна”, стали потужним каталізатором переосмислення зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів, що зумовило необхідність трансформації дипломатичної служби. У відповідь на нові виклики, Міністерство закордонних справ ОАЕ розробило першу стратегічну програму на 2011–2013 роки, яка окреслила такі ключові напрями:

- підтримка міжнародної діяльності як ключової основи МЗС;
- сприяння реалізації національних економічних інтересів у сферах торгівлі та інвестицій;
- розробка спеціальних програм у галузі прав людини, закордонної допомоги, енергетики та екології;
- забезпечення консульських послуг і захист громадян за кордоном на найвищому рівні [6].

Паралельно проводилася робота з оновлення кадрового складу міністерства, зокрема через організацію підготовчих курсів для дипломатів у сферах безпеки, політики та економіки. Була впроваджена система премій для стимулювання співробітників, а також збудована нова сучасна будівля зовнішньополітичного відомства.

Стратегія МЗС на 2014–2016 роки зберегла курс на активний розвиток двосторонніх відносин і реалізацію економічних цілей. Вона також орієнтувалася на підтримку політики відкритості, яка сприяє отриманню передового світового досвіду для економічного зростання [7]. У цей період ОАЕ демонстрували динамічну і збалансовану зовнішню політику, уникаючи зосередження виключно на Близькому Сході. Дипломатія охоплювала широке коло сфер, включаючи політичну, економічну, культурно-гуманітарну та туристичну співпрацю.

Важливість мирного діалогу і співпраці підкреслювалася як основа для подолання викликів і забезпечення регіональної та глобальної стабільності. Гуманітарна складова зовнішньої політики також залишалася пріоритетом, демонструючи відповідальність ОАЕ перед світовою спільнотою.

Державний міністр закордонних справ А.Гаргаш, коментуючи запуск стратегії МЗС ОАЕ на 2014–2016 роки, зазначив, що цей документ є логічним продовженням попередньої стратегії на 2011–2013 роки. За його словами, у новому стратегічному періоді ставилося завдання зміцнити роль ОАЕ у реалізації зовнішньої політики на регіональному та міжнародному рівнях, втілюючи бачення керівництва про перетворення Еміратів на одну з провідних країн світу до 2021 року [8]. Це стало офіційним проголошенням амбітної мети, а також визначенням чітких термінів для її досягнення.

У стратегії МЗС на 2017–2022 роки було закладено більш масштабне стратегічне бачення, яке охоплювало регіональні та глобальні перспективи. Вперше серед стратегічних цілей з'явилося поняття “ефективної глобальної відповідальності” [9]. Це відображає прагнення ОАЕ брати участь у формуванні глобального порядку денного і впливати на міжнародні процеси.

До 2022 року стратегія Міністерства закордонних справ ОАЕ базувалася на концепції співробітництва та співіснування, спрямованих на забезпечення стабільності й процвітання в регіоні та у світі. Було визначено такі основні цілі:

- **Суспільство:** забезпечення високоякісних послуг для громадян, резидентів і відвідувачів країни;

- **Регіональна стабільність:** зміцнення безпеки й стабільності через розвиток стратегічних партнерств;
- **Ефективна глобальна відповідальність:** вплив на міжнародний порядок денний через реалізацію спільних інтересів із партнерами на різних рівнях;
- **Процвітання:** розширення економічних зв'язків та створення нових сфер співпраці для досягнення взаємної вигоди.

Стратегія також акцентувала увагу на лояльності громадян і державних службовців до країни, її лідерів та правлячих династій. У контексті політичної нестабільності в регіоні Близького Сходу цей аспект мав вирішальне значення для забезпечення єдності та стійкості держави.

Під час презентації стратегії 14 грудня 2016 року Рім бінт Ібрагім Аль-Хашимі, державний міністр з питань міжнародного співробітництва, підкреслила ключову роль зовнішньої допомоги у досягненні цілей стратегії. Вона наголосила, що зовнішня допомога Еміратів спрямована на боротьбу з бідністю, покращення рівня життя в найбільш вразливих суспільствах, а також на зміцнення стабільності, миру та процвітання у регіоні. Крім того, така допомога сприяє розвитку економічних відносин із країнами, що розвиваються, забезпечуючи досягнення взаємовигідних результатів [10].

ОАЕ, використовуючи свої значні фінансові ресурси, активно застосовують механізм зовнішньої допомоги як ефективний інструмент для впливу на світовий порядок денний та забезпечення національних інтересів у сфері зовнішньої політики і безпеки. У 2016 році об'єднання Міністерства міжнародного співробітництва та розвитку з Міністерством закордонних справ створило Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва. Це рішення дозволило централізувати управління зовнішньою допомогою та офіційно інтегрувати її у зовнішню політику ОАЕ, підкресливши її роль як стратегічного інструменту [11].

06 вересня 2023 року міністр закордонних справ ОАЕ А.З. Аль Нагаян презентував оновлену стратегію МЗС на 2023–2026 роки. Основні положення стратегії включають посилення участі ОАЕ у глобальному діалозі та формуванні міжнародного порядку денного, зміцнення економічного впливу країни, підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені, розвиток іміджу держави і її м'якої сили, а також підтримку міжнародних зусиль у забезпеченні регіональної стабільності та безпеки. Оновлена стратегія відповідає стратегічній програмі “Принципи 50”, акцентуючи увагу на економічних інтересах, посиленні глобального впливу ОАЕ та диверсифікації стратегічних партнерств. Такий підхід спрямований на створення оптимального балансу між Заходом і Сходом у контексті трансформації міжнародного порядку.

1.2. Основні принципи та чинники зовнішньої політики ОАЕ

Основні принципи зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів були закладені першим президентом країни, шейхом Заїдом бін Султаном Аль Нагаяном. Завдяки його керівництву ОАЕ вдалося здобути довіру міжнародної спільноти та позитивну репутацію, що базується на збалансованій і відкритій зовнішній політиці. Ці принципи залишаються основою дипломатії країни й донині.

Як підкреслює Султан Аль-Нуеймі у своїй праці “Заїд: ідентичність народу і нації”, відкритість до співпраці з іншими є ключовою рисою, яка сформувала зовнішньополітичний курс шейха Заїда [16, с. 131]. Він також акцентує увагу на толерантності та прагненні до єдності арабських країн. Ці риси залишаються важливими у сучасній політиці ОАЕ під керівництвом Мухаммада бін Заїда.

Джамаль Аль-Сувейді, відомий політичний аналітик та директор Центру стратегічних досліджень ОАЕ, акцентує увагу на основоположних принципах зовнішньої політики країни. Серед них ключовими є співробітництво, уникнення ізоляції, вирішення конфліктів мирними засобами, підтримка арабських питань, дотримання міжнародного права та політика позаблоковості [17, с. 48]. Ці

принципи відображають стратегічний підхід, започаткований засновником ОАЕ шейхом Заїдом, який наголошував, що економічна співпраця та взаємоповага краще слугують інтересам народів, ніж створення військових альянсів або блоків. Такий підхід залишається актуальним і нині, зокрема у політиці ОАЕ щодо російської агресії проти України, де країна прагне зберігати баланс у відносинах із усіма сторонами [21, с. 122].

Ініціативність є ще однією важливою рисою зовнішньої політики ОАЕ, закладеною шейхом Заїдом. Вона дозволяє країні не лише реагувати на події, але й активно формувати міжнародний порядок денний. Завдяки цьому Емірати змогли посилити свою суб'єктність і дипломатичну присутність за межами регіону [25, с. 91].

Прикладом ініціативної зовнішньої політики ОАЕ є відновлення посольства у Сирії у 2018 році, попри її ізоляцію та виключення з Ліги арабських держав. У 2022 році Емірати стали першою арабською країною, яку відвідав Башар Асад після 2011 року [26; 27]. Пояснюючи свої дії, ОАЕ назвали Сирію “фундаментальною опорою арабської безпеки”, посиляючись на колективні інтереси арабського світу [12]. Анвар Гаргаш, державний міністр закордонних справ, наголошував на необхідності відновлення арабського впливу в Сирії у відповідь на регіональне втручання Ірану та Туреччини [13].

Водночас ці кроки викликали неоднозначну реакцію. США висловили занепокоєння спробою легітимізувати Башара Асада [14]. Деякі арабські країни, включаючи Марокко, Катар, Кувейт, Єгипет і Йорданію, також поставили під сумнів доцільність такої “реабілітації” Асада.

ОАЕ продовжують активний діалог із російською федерацією та її лідером Володимиром Путіним, попри міжнародну ізоляцію росії, санкції, злочини в Україні та ордер Міжнародного кримінального суду на арешт російського президента. Візити президента ОАЕ до рф і зустрічі з В. Путіним еміратська сторона трактує як ініціативний підхід у зовнішній політиці, спрямований на пошук шляхів вирішення конфлікту.

На 9-му міжнародному форумі Abu Dhabi Strategic Debate (14–15 листопада 2022 року) дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш акцентував, що ОАЕ будуть підтримувати відносини з усіма “великими державами” та уникатимуть вибору між ними, щоб не обмежувати свій суверенітет. Ця позиція, висловлена у розпал російської агресії проти України, підтверджує прихильність Еміратів принципам відкритості, збалансованості, позаблоковості та толерантності. Емірати мають тісні економічні зв'язки зі Сходом, а ключові питання безпеки та інвестицій пов'язані із Заходом.

Основні завдання зовнішньої політики ОАЕ:

1. Забезпечення процвітання та безпеки держави на основі поєднання національних цінностей та інтересів.
2. Орієнтація зовнішньої політики на довгострокове економічне процвітання.
3. Використання багаторівневого підходу для інвестування у безпеку та автономність.
4. Забезпечення збалансованих і диверсифікованих стратегічних відносин.
5. Протидія екстремізму та сприяння толерантності у регіоні.
6. Підтримка політичного врегулювання конфліктів.
7. Недопущення вакууму влади у регіоні.
8. Розвиток співпраці з міжнародними організаціями для зміцнення стратегічних та економічних позицій країни.

ОАЕ, як маленька держава зі стратегічно важливим географічним положенням у Затоці, змушені враховувати свою територіальну обмеженість (71 024 км²) та загрози з боку великих сусідів, таких як Іран та Саудівська Аравія. Як пише Мар'ям Лута, маленькі країни повинні дотримуватись наступних принципів: приєднання до міжнародних організацій, дотримання міжнародного права, мирне врегулювання конфліктів, розширення стратегічних партнерств, уникнення конфліктів із великими силами та невикористання сили поза рамками коаліцій [31–32].

ОАЕ мають значні запаси нафти (97,8 млрд барелів) і природного газу (6,09 трлн куб. метрів) [15]. Однак через відсутність стратегічної глибини країна не може самостійно гарантувати свою оборону, що змушує її зовнішню політику орієнтуватися на відкритість, діалог і пошук збалансованості для мінімізації конфліктного потенціалу регіону Близького Сходу.

Географічне розташування ОАЕ у регіоні Затоки поблизу стратегічно важливої Ормузької протоки суттєво впливає на зовнішню політику країни. Забезпечення безпечної і безперервної навігації через протоку, через яку транспортується значна частина світових товарів, включаючи нафту, є важливим зовнішньополітичним завданням Еміратів. Це розташування також сприяло перетворенню ОАЕ на один із трьох провідних реекспортних центрів світу. Наприклад, близько 60% китайських товарів, призначених для ринків Близького Сходу та Північної Африки, реекспортуються через порти ОАЕ [16]. У 2022 році обсяг реекспорту досяг рекордного рівня у 167,5 млрд дол. США. Головними реекспортними ринками стали Королівство Саудівської Аравії, Ірак, Індія, Оман, Кувейт, КНР, США і Бельгія, а основними товарами – мобільні телефони та діаманти [17]. ОАЕ продовжують розвивати свої логістичні можливості, плануючи стати ключовим учасником глобальної стратегії КНР “Один пояс, один шлях”.

Принципи зовнішньої політики ОАЕ були закладені ще першим президентом країни шейхом Заїдом бін Султаном Аль Нагаяном. У своїй промові на відкритті першої сесії Федеральної національної ради 13 лютого 1972 року він зазначив, що зовнішня політика країни спрямована на підтримку ісламських і арабських інтересів, розвиток дружніх зв'язків та співпраці з іншими народами на основі принципів Статуту ООН і міжнародного права [21, с. 117-118]. Ці слова лягли в основу статті 12 Конституції ОАЕ, яка закріпила головні цілі зовнішньої політики і залишається єдиною конституційною нормою, що безпосередньо регулює цю сферу.

Британський дослідник Грем Вілсон, автор біографії шейха Заїда, наголошує, що забезпечення безпеки у регіоні Затоки завжди було пріоритетом

зовнішньої політики ОАЕ. Підтримка стабільних відносин із країнами Затоки та іншими арабськими державами створювала необхідну зону безпеки для Еміратів [51, с. 575].

Нинішній президент ОАЕ продовжує цю лінію, наголошуючи на важливості тісної співпраці з арабськими країнами для забезпечення стабільності та розвитку регіону. Міжарабські консультації та координація є ключовими елементами зовнішньої політики ОАЕ. У квітні 2022 року під час зустрічі з лідерами Єгипту та Йорданії в Каїрі М.З. Аль Нагаян підтвердив відданість ОАЕ зусиллям щодо посилення арабської співпраці задля добробуту країн і народів регіону [18].

1.3. Основні етапи розвитку зовнішньої політики ОАЕ

Зовнішня політика ОАЕ пройшла три основні етапи розвитку: етап становлення (1971–1990 рр.), етап розвитку можливостей та інструментів (1990–2010 рр.) та етап активізації (з 2010 р. до сьогодні).

У перший період країна формувала базові принципи своєї зовнішньої політики. Ситуація змінилася після вторгнення Іраку до Кувейту у 1990 році. Погрози Саддама Хусейна не лише Кувейту, а й ОАЕ, висвітлили вразливість регіональної безпеки. США забезпечили військову підтримку Еміратам, зокрема через операцію “Ivory Justice”, яка стала ключовою у захисті суверенітету ОАЕ. Ці події показали нездатність РСАДЗ (Рада співробітництва арабських держав Перської затоки) забезпечувати безпеку країн-членів, продемонстрували глобальне лідерство США та їхню військову могутність. Вони також виявили колапс панарабської ідеї, сигналізуючи про необхідність створення нових альянсів і здійснення значних оборонних витрат [79, с. 38].

Другий етап зовнішньої політики ОАЕ був зосереджений на побудові стратегічних союзів із західними державами, насамперед зі США. Угода про співпрацю у сфері оборони, підписана у 1994 році, а згодом оновлена у 2017 році, надала ОАЕ гарантії безпеки, доступ до найсучаснішого озброєння та військову

присутність США в регіоні. Франція також стала стратегічним партнером — з 2009 року в м. Абу-Дабі функціонує французька військова база, яка забезпечує безпеку узбережжя та Ормузької протоки [80; 81].

Фактор озброєння став визначальним на цьому етапі. За даними SIPRI, до 1990 року ОАЕ не входили до числа найбільших імпортерів зброї, однак після 1989 року ситуація почала змінюватися. До 2000 року ОАЕ увійшли до топ-20, а до 2010 року – до топ-10 імпортерів військової техніки у світі [19].

Третій етап розпочався з подій “арабської весни” у 2011 році. Це змусило країну сфокусувати ресурси на забезпеченні стабільності та безпеки. У цей період, попри регіональні виклики, зовнішня політика ОАЕ почала набувати глобального виміру. Еміратська дослідниця І. Аль-Кетбі виділяє чотири фази сучасної еволюції зовнішньої політики [20]. Перша фаза, після терактів 11 вересня 2001 року, супроводжувалася різким зростанням цін на нафту (2002–2006 рр.), що дозволило країні акумулювати значні фінансові ресурси. Суверенні фонди, такі як ADIA, стали важливими під час світової фінансової кризи 2007–2008 рр. Друга фаза, розпочата “арабською весною”, характеризувалася активною протидією регіональним загрозам. Третя фаза включала кризу у відносинах із Катаром у 2017 році, загострення конкуренції у Східній Африці та Східному Середземномор’ї, пандемію COVID-19 і другу хвилю “арабської весни”. Четверта фаза розпочалася після підписання Авраамових угод у 2020 році, які змінили регіональні та глобальні відносини ОАЕ.

Еволюція зовнішньої політики ОАЕ демонструє адаптацію країни до геополітичних викликів завдяки використанню економічних ресурсів, оборонних можливостей і проактивного підходу до формування регіонального та глобального порядку.

І. Аль-Кетбі пізніше виділила п’яту фазу розвитку зовнішньої політики ОАЕ, яка характеризується прагненням країни проводити політику “нульових проблем” з противниками та опонентами, а також зосередженням на економіці і регіональній стабільності. На її думку, ці зміни базуються на реалістичному розумінні міжнародної та регіональної обстановки і відповідають планам ОАЕ

на наступні 50 років, включаючи підготовку до майбутнього без залежності від нафти [88, с. 76–77].

Emirates Policy Center серед ключових причин трансформації зовнішньої політики ОАЕ виділяє зменшення військової присутності США в регіоні, пандемію COVID – 19 і її економічні наслідки, а також негативний вплив регіональної поляризації (вісь Туреччина – Катар, альянс КСА – ОАЕ – Єгипет-Бахрейн, іранська вісь) на стабільність і використання політичних та економічних ресурсів [21].

ОАЕ визнають важливість ролі США у забезпеченні регіональної безпеки і намагаються підтримувати стійкі відносини з Вашингтоном, наголошуючи на своїй значущості як ключового партнера в Затоці. Емірати акцентують увагу на своїй гуманітарній ролі, внеску у вирішення глобальних конфліктів, а також на потужній економічній та інвестиційній співпраці. З 2009 по 2019 рр. обсяг товарообігу між ОАЕ та США зріс на 110%, досягнувши 26,5 млрд дол. США, а прямі еміратські інвестиції в США становили 26,7 млрд дол. США, створивши понад 116 тисяч робочих місць [22].

Разом із цим ОАЕ працюють над зменшенням залежності від американського озброєння, диверсифікуючи військово-технічну співпрацю і розвиваючи власне виробництво. У 2022 році оборонний холдинг EDGE оголосив про освоєння виробництва понад 100 зразків продукції за три роки, із контрактами на суму понад 5 млрд дол. США, 30% з яких становили експортні угоди [23]. Ключову роль у цьому процесі відіграє Економічна рада Тавазун, яка відповідає за військові закупівлі та реалізацію контрактів. Угода з французькими компаніями Dassault Aviation, Airbus Helicopters та MBDA передбачає поставку 80 літаків Rafale, 12 вертольотів Caracal H225M та озброєння на суму 16,6 млрд євро [24].

Попри спроби зберігати баланс, переговори щодо закупівлі американських літаків F-35 були призупинені через суперечки щодо використання китайських технологій Huawei 5G, які США вважають загрозою безпеці [25]. Цей випадок

демонструє прагнення ОАЕ зберігати стратегічну автономію, маневруючи між США, Китаєм та іншими міжнародними партнерами.

Американські, європейські та азійські дослідники зазначають, що події “арабської весни” стали каталізатором змін у зовнішній політиці ОАЕ. Країна почала активно демонструвати не лише економічну, а й політичну силу як у регіоні, так і на глобальному рівні, що підтверджує її зростаючі амбіції та прагнення до стратегічної автономії [26].

Гуїдо Штейнберг з Німецького інституту міжнародних відносин та безпеки відзначає, що ОАЕ перетворилися на важливого регіонального лідера, якого вже не можна розглядати як молодшого партнера Саудівської Аравії. На його думку, зовнішньополітичні проєкти, такі як воєнна операція в Ємені та блокада Катару, були ініційовані саме Абу-Дабі, а не Ер-Ріядом. Це свідчить про те, що ОАЕ перестали бути другорядним гравцем на Близькому Сході, здатним протистояти таким регіональним силам, як Єгипет, Туреччина та Іран [27]. Основні напрямки регіональної політики ОАЕ, за Штейнбергом, включають: протидію руху “Братимусульмани” як загрози для стабільності правлячого режиму, протидію іранській експансії на Близькому Сході та контроль морських маршрутів із Аденської затоки до Червоного моря. Штейнберг також зазначає, що трансформація ОАЕ у регіональну силу зробила їх важливішим, але водночас і проблематичнішим партнером для Європи, враховуючи розбіжності щодо війни в Ємені, підтримки перевороту в Єгипті, допомоги генералу Хафтару в Лівії та підтримки військових у Судані. Водночас розвиток політичних відносин з ОАЕ залишається важливим для європейської політики на Близькому Сході.

Крістіан Ульріхсен, науковий співробітник Інституту державної політики Бейкерського інституту публічної політики при Університеті Райса, відзначає “інтернаціоналізацію” зовнішньої політики ОАЕ, підкреслюючи їх вихід за межі арабського світу. Розширення дипломатичних та торговельних зв'язків із новими партнерами в Азії та інших частинах світу сприяло одночасному посиленню економічної та політичної співпраці [102, с. 151]. Він також акцентує на силовому підході, який став очевидним після подій “арабської весни”. Ульріхсен

зазначає, що глобалізація і зростання можливостей маленьких країн впливати на міжнародні процеси через численні канали відкрили нові шляхи для реалізації амбіцій ОАЕ.

Ізраїльська дослідниця Моран Зага звертає увагу на два періоди змін у балансі м'якої і жорсткої сили в зовнішній політиці ОАЕ. Після “арабської весни” ОАЕ активно інвестували у м'яку силу, розвиваючи логістичну мережу DP World, спонсуючи спортивні клуби, просуваючи бренд “Емірати” та надаючи гуманітарну допомогу. Однак участь у бойових діях у Сирії, Лівії та Ємені відзначила період проєкції жорсткої сили. Другий поворот до м'якої сили відбувся влітку 2019 року, коли ОАЕ вивели війська з Ємену, переключилися на діалог з Іраном, Туреччиною та Катаром і підписали Авраамові угоди [28]. Ця проактивна зовнішня політика зробила ОАЕ ключовим гравцем у багатьох регіональних питаннях, іноді навіть перевершуючи Саудівську Аравію у впливі [29].

Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів як інструмент зовнішньої політики. На початкових етапах розвитку зовнішня політика ОАЕ вирізнялася стриманістю та поміркованістю. Однак події “арабської весни” стали каталізатором трансформації зовнішньополітичного курсу. Прагнучи зміцнити регіональний вплив і забезпечити національну безпеку, ОАЕ перейшли до проактивного підходу. Реакція на події у країнах, таких як Єгипет, Бахрейн і Катар, а також участь у конфліктах у Ємені, Лівії та Сирії, вимагала швидкої та активної дипломатії. Ескалація відносин з регіональними гравцями, зокрема Іраном і Туреччиною, відбувалася на тлі змін у політиці США на Близькому Сході та підготовки до багатопольярного світового порядку.

Зовнішньополітична стратегія ОАЕ адаптувала підхід “diplomacy – first”, спрямований на деескалацію конфліктів і розвиток діалогу. Торговельно – економічне співробітництво стало основою двосторонніх відносин і взаємного розвитку. Водночас ОАЕ поступово позиціонують себе як “middle power” — держава середньої сили, що вимагає більш активної дипломатії у глобальних і

регіональних питаннях, таких як конфлікти, тероризм, зміни клімату, екологія, боротьба з торгівлею людьми та бідністю. Це також передбачає посилену взаємодію з міжнародними організаціями.

Трансформація Міністерства закордонних справ ОАЕ відіграла ключову роль у реалізації нової зовнішньополітичної стратегії. Кількісний та якісний склад іноземних дипломатичних представництв в ОАЕ демонструє зростаюче значення країни у системі міжнародних відносин.

ОАЕ не є демократичною державою, а ключові зовнішньополітичні рішення ухвалюються президентом, стратегія формується за консультації з правлячою родиною Абу-Дабі та частково інших еміратів. Міністр закордонних справ є головним радником президента з питань зовнішньої політики і одним з найвпливовіших діячів у цьому напрямі.

З 2006 року Міністерство закордонних справ очолює Абдулла бін Заїд Аль Нагаян, брат чинного президента країни. Його вважають архітектором сучасної дипломатичної служби ОАЕ. Попередній досвід на посадах заступника міністра та міністра інформації і культури допоміг йому зміцнити інформаційну складову роботи МЗС і посилити публічну дипломатію.

У 2014 році в Абу-Дабі була відкрита Дипломатична академія імені Анвара Гаргаша, яка забезпечує підготовку та перепідготовку дипломатичних кадрів [30]. Також була побудована сучасна будівля МЗС ОАЕ, а в Абу-Дабі створено спеціальний дипломатичний район для розміщення іноземних посольств, що підкреслює зростання ролі країни у міжнародних відносинах.

У 2016 році в результаті об'єднання Міністерства закордонних справ та Міністерства міжнародного співробітництва і розвитку було створено Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ [31]. Це злиття надало МЗС контроль над усіма програмами міжнародної допомоги, офіційно перетворивши гуманітарну та розвиткову допомогу на інструмент зовнішньої політики. У 2023 році міністерство повернуло свою попередню назву – Міністерство закордонних справ.

У складі МЗС ОАЕ працюють п'ять державних міністрів поряд із міністром закордонних справ А. З. Аль Нагаяном [32]:

- **Рім бінт Ібрагім Аль-Хашемі** (на посаді з 2016 року) відповідає за співпрацю з Європою, Азією та Північною Америкою.
- **Ахмад бін Алі Аль-Саїг** (на посаді з 2018 року) курує торговельно-економічну співпрацю.
- **Шахбут бін Нагаян Аль Нагаян** (на посаді з 2021 року) займається питаннями співпраці з Африкою.
- **Халіфа Шахін Аль-Марар** (на посаді з 2021 року) відповідає за роботу з регіональними та міжнародними організаціями.
- **Нура бінт Мухаммад Аль-Каабі** (на посаді з 2023 року) займається культурно-гуманітарним співробітництвом.

Призначення міністрів замість заступників дозволяє забезпечити інтенсивність і високий рівень уваги до кожного напрямку. Міністр закордонних справ бере участь у найбільш важливих переговорах, тоді як державні міністри забезпечують діяльність на високому рівні у ключових регіонах та сферах.

Дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш відіграв ключову роль у формуванні сучасної зовнішньої політики, особливо на третьому етапі її розвитку. Займаючи посаду державного міністра закордонних справ з 2008 по 2021 рік, він курував департамент стратегічних комунікацій і став ідеологом “постамериканського” підходу. Нині Гаргаш продовжує коментувати міжнародні події як фактичний речник МЗС.

Організаційна структура МЗС ОАЕ включає сім помічників міністра, відповідальних за основні напрями зовнішньої політики: міжнародний розвиток, міжнародні організації, права людини та міжнародне законодавство, безпекове і військове співробітництво, політичні питання, торговельно-економічні питання та культурні питання. Під керівництвом секретаря міністерства (Undersecretary of the Ministry), Халеда Абдулли Більхуля, працюють три заступники, відповідальні за консульські питання, протокол та адміністративно-технічну діяльність.

У МЗС діють 33 департаменти, зокрема 7 територіальних, які відповідають за роботу з регіонами РСАДЗ (Рада співробітництва арабських держав Перської затоки), арабськими країнами, Європою, Америкою, Східною Азією та Тихоокеанським регіоном, Західною Азією та Африкою. Особливістю структури є наявність департаменту стратегії та майбутнього і департаменту планування політики, що свідчить про серйозний підхід до планування зовнішньополітичної діяльності.

Упродовж останніх десяти років Міністерство закордонних справ ОАЕ активно сприяє гендерній рівності в дипломатичній службі. Жінки обіймають ключові посади послів у таких країнах, як Франція, Польща, Вірменія, Чорногорія, Єгипет, Коста-Ріка, Туніс. З 2013 року постійне представництво ОАЕ при ООН очолює Лана Закі Нусейбе, яка також є помічницею міністра закордонних справ з політичних питань. Її роль стала особливо значущою у зв'язку з обранням ОАЕ непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2022–2023 роки.

Маючи відносно невелику територію і населення, ОАЕ створили велику мережу дипломатичних представництв за кордоном. За даними EmbassyPages [33], країна має 92 посольства, 21 консульство, місію при ЄС, постійне представництво при ООН і відділення посольства у Бонні (Німеччина). Для порівняння, Саудівська Аравія, з територією у 25 разів більшою та населенням утричі більшим, має 103 посольства і 20 консульств. Катар, з меншим населенням і територією, має 101 посольство та 13 консульств, а Кувейт — 90 посольств і 13 консульств.

Особливого значення набуває кількість іноземних дипломатичних установ на території ОАЕ, що свідчить про міжнародну вагу країни. У країні розташовано 135 посольств, 78 консульств, представництво ЄС, торговельні представництва Греції, Іспанії, Тайваню, представництво Сомаліленду, а також відділення посольства Великої Британії в Дубаї. Ці показники перевищують відповідні дані сусідніх держав, зокрема Саудівської Аравії (116 посольств і 89 консульств),

Катару (117 посольств), Кувейту (112 посольств і 1 консульство), Оману (56 посольств і 25 консульств) та Бахрейн (38 посольств і 11 консульств).

Додатково до іноземних дипломатичних представництв, в ОАЕ розташована штаб-квартира Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA), що підкреслює глобальне значення країни у міжнародній спільноті.

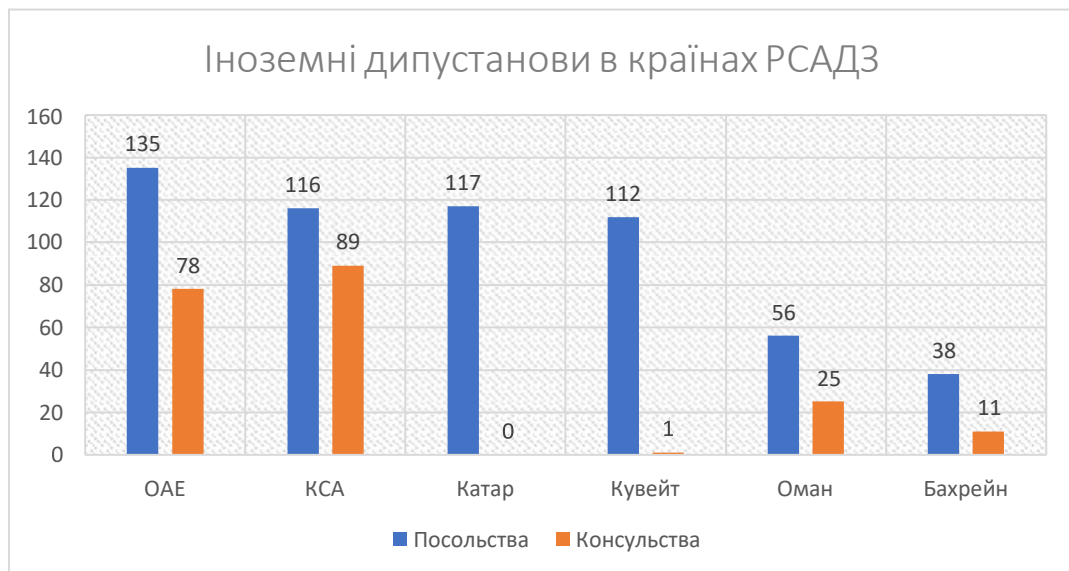

Рис. 1. Іноземні дипустанови в країнах РСАДЗ
(на основі даних EmbassyPages)

Держави дедалі частіше обирають ОАЕ як пріоритетну країну для відкриття своїх посольств, які водночас виконують функцію представництв інтересів цих країн в інших арабських монархіях. Це свідчить про регіональне лідерство Еміратів і їхню ключову роль у дипломатичних, економічних і політичних процесах Близького Сходу. Така тенденція підкреслює важливість ОАЕ як стратегічного партнера у регіоні та їхній вплив на формування міжнародного порядку.

Висновки до Розділу 1.

В умовах значних регіональних трансформацій, спричинених подіями “арабської весни”, зовнішня політика Об’єднаних Арабських Еміратів

еволюціонувала в бік більш активної, динамічної та, у певних випадках, агресивної. Послаблення традиційних центрів сили, таких як Єгипет, Сирія, Ірак, відкрило можливості для нових регіональних лідерів, серед яких виділилися ОАЕ.

Основні зовнішньополітичні принципи закріплені в Конституції, яка зосереджена на захисті інтересів арабського й ісламського світів. ОАЕ спрямовують свої зусилля на забезпечення регіональної стабільності та безпеки як бази для власного розвитку. У цьому контексті країна не вагається використовувати всі доступні інструменти, включаючи силові методи, задля досягнення своїх цілей.

Події “арабської весни” стимулювали формування чітких зовнішньополітичних стратегій. Пріоритетом сучасної дипломатії ОАЕ стало забезпечення економічних інтересів шляхом розширення торгівлі, інвестицій і глобальних економічних зв’язків. Затверджені президентом “Принципи 50” закладають основи зовнішньої політики до 2071 року, роблячи акцент на економіці, розвитку та зміцненні глобального іміджу країни.

Значні зусилля спрямовані на диверсифікацію економіки, зокрема через зменшення залежності від нафтогазового сектору. Урядова стратегія передбачає подвоєння ВВП до 2031 року, укладання угод про всеосяжне економічне партнерство (СЕРА) та активізацію зовнішньої торгівлі.

Економічні інтереси залишаються визначальними в зовнішній політиці ОАЕ, що є ключовим фактором у прогнозуванні позиції країни щодо регіональних і глобальних подій. ОАЕ використовують економічну дипломатію для деескалації конфліктів і нормалізації відносин із суперниками, такими як Іран і Туреччина. Ці економічні інструменти також допомагають Еміратам встановлювати зв’язки з Китаєм, Індією та росією, сприяючи переходу до багатопольярного світу.

У контексті російської агресії проти України Емірати оцінюють ситуацію через призму глобальної боротьби за перерозподіл впливу між Заходом та іншими гравцями. Їхня зовнішня політика демонструє прагнення до

балансування між великими силами, використовуючи економічні інтереси як головний інструмент для зміцнення своїх позицій і розмивання домінування західного блоку.

Основні принципи зовнішньої політики ОАЕ, започатковані шейхом Заїдом, залишаються незмінними. Нинішній президент країни відкрито заявляє про продовження дотримання таких універсальних принципів, як відкритість, збалансованість та ініціативність. Ці засади дозволяють ОАЕ утримувати статус регіонального лідера і здійснювати ефективний вплив на глобальний порядок денний. В умовах зростаючої міжнародної поляризації, спричиненої, зокрема, агресією РФ проти України, еміратська дипломатія особливо наголошує на політиці позаблоковості та неприєднання до сторін конфлікту. Такий підхід розглядається як ключ до забезпечення національної безпеки.

Чинники географії, федеративного устрою та арабізму відіграють значну роль у формуванні зовнішньої політики ОАЕ. Незважаючи на невелику територію, країна володіє значними запасами енергоносіїв і розташована в стратегічно важливому регіоні. Оточена такими великими гравцями, як Саудівська Аравія та Іран, ОАЕ стикається з територіальними спорами, які залишаються викликом для регіональної стабільності. Територіальні питання з КСА були офіційно врегульовані, однак дискусії про приналежність спірних територій тривають. З Іраном триває конфлікт навколо трьох стратегічно важливих островів у Затоці, що періодично загострює регіональну напруженість.

Через малий розмір країни будь-який внутрішній конфлікт може мати катастрофічні наслідки. Тому ОАЕ спрямовують зусилля на попередження ескалації в регіоні та ведуть проактивну міжнародну політику. Вони компенсують свої географічні обмеження активною участю у глобальних питаннях, таких як економіка, фінанси, енергетика, екологія та космос. Це дозволяє їм зміцнювати свої позиції на міжнародній арені.

Внутрішня політика країни зосереджена на модернізації та розвитку суспільства. Керівництво пропагує єдність, толерантність, освіту, творчість та сучасний підхід до бізнесу. Однак племінність і місцеві традиції залишаються

впливовими факторами в житті населення. Багато еміратців досі чітко ідентифікують себе за своїм племенем, що створює виклики для зміцнення національної ідентичності.

Президент і правляча родина Абу-Дабі продовжують роботу над подоланням традиційної недовіри між племенами та зміцненням федеративної влади. Особлива увага приділяється формуванню світської еміратської ідентичності, яка базується на відданості державі та її керівництву. Цей підхід спрямований на зменшення впливу політичного ісламу, який розглядається як загроза стабільності, і посилення існуючого політичного устрою. Ідеальний громадянин ОАЕ має бути мусульманином, який відданий державі понад усе, що сприятиме зміцненню соціальної та політичної стабільності.

Рівні Затоки та арабського світу залишаються ключовими у зовнішній політиці ОАЕ. Емірати ефективно використали вакуум сили на Близькому Сході, перетворившись на одного з провідних регіональних лідерів. Починаючи з подій “арабської весни”, країна активно застосовує накопичений військовий потенціал і фінансові ресурси для інтенсивної дипломатії та розширення впливу. Головним завданням стало недопущення до влади в арабських країнах представників політичного ісламу та протидія експансії Ірану й Туреччини. ОАЕ позиціонують себе як лідера “сил поміркованості і розвитку”, що протистоять “силам екстремізму та хаосу”. Прагнення створити контрольоване і стабільне середовище в арабському світі забезпечує необхідну стратегічну глибину для національної безпеки.

Еволюція зовнішньої політики ОАЕ пройшла три основні етапи: становлення (1971–1990), розвиток можливостей та інструментів (1990–2010) та активізацію (2010 – до сьогодні). На сучасному етапі ОАЕ прагнуть досягти глобальної відповідальності, виходячи за межі регіональних інтересів. У контексті падіння довіри до США як ключового гаранта безпеки та зростання власного потенціалу, ОАЕ орієнтуються на “стратегічну свободу”, підтримуючи баланс між Заходом, Азією, РФ та сусідніми країнами регіону.

Президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян консолідував владу в країні, посиливши федеральну вертикаль та забезпечивши стабільний перехід після смерті свого брата. Він створив передумови для стабільності, призначивши спадкоємного принца Абу-Дабі та зміцнивши позиції своїх братів, відомих як “Сини Фатіми”. Це дозволило країні уникнути дестабілізації в умовах “арабської весни”, забезпечити регіональний вплив та підтвердити легітимність правлячої родини.

Економічний розвиток і стабільність фінансової системи є ключовими елементами внутрішньополітичної стійкості, що обумовлює пріоритетність економічних інтересів у зовнішній політиці. Пріоритетом президента ОАЕ є розвиток відносин із арабським світом, ключовими ісламськими державами та глобальними партнерами. Особлива увага приділяється Франції, РФ та Сербії в Європі. На глобальному рівні Емірати прагнуть налагоджувати довгострокові особисті відносини з лідерами країн, що часто стають вирішальними для розвитку двосторонньої співпраці.

Зовнішня політика ОАЕ демонструє здатність діяти не лише в межах регіону, але й на глобальній арені, успішно балансує між економічними, військовими та дипломатичними інструментами для досягнення національних цілей.

Кількість іноземних делегацій, які прагнуть зустрічі з президентом ОАЕ для обговорення співпраці, досягнення домовленостей та забезпечення підтримкою, свідчить про значний вплив МБЗ як ключового регіонального лідера. У той же час Об'єднані Арабські Емірати зміцнили свій статус визнаного регіонального лідера на Близькому Сході.

Дипломатична служба ОАЕ демонструє високий рівень організації та розвитку, що дозволяє країні проводити динамічну та проактивну зовнішню політику. Міністерство закордонних справ під керівництвом Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна стало ефективним інструментом реалізації зовнішньополітичної стратегії, маючи достатні ресурси для досягнення поставлених цілей.

Розгалужена мережа закордонних дипломатичних установ ОАЕ забезпечує їх присутність у всіх стратегічно важливих регіонах світу. Крім того, велика кількість іноземних дипломатичних представництв на території Еміратів перевищує аналогічні показники інших арабських монархій, що підкреслює регіональне лідерство та важливість країни на міжнародній арені.

РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ

2.1. Політичний іслам як чинник впливу на зовнішню політику ОАЕ

ОАЕ позиціонують себе як лідера релігійної толерантності на Близькому Сході. У 2016 році була затверджена Національна програма толерантності [34], реалізація якої покладена на міністерство толерантності, перейменоване у 2020 році на міністерство толерантності і співіснування [35]. Програма толерантності використовується для посилення міжнародних позицій ОАЕ та залучення трудових ресурсів, проте її головним пріоритетом залишається забезпечення національної безпеки, зокрема протидія політичному ісламу.

Після “арабської весни” протистояння ОАЕ з “Братами-мусульманами” стало ключовим чинником зовнішньої політики. Влада країни заборонила діяльність цього руху, визнавши його терористичною організацією у 2014 році [139, с. 232-241]. Важливою складовою боротьби проти ісламістських загроз стало також затвердження законодавчої бази, яка включає федеральні закони про кіберзлочинність (2012), боротьбу з тероризмом (2014), дискримінацією та ненавистю (2015), відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (2018) [36].

ОАЕ активно працювали над ліквідацією місцевих ісламістських рухів, зокрема організації “Аль-Іслах”. Її діяльність була припинена, а лідер руху Султан бін Каїд Аль-Касімі поміщений під домашній арешт [37]. Для запобігання поширенню ісламізму в північних еміратах, уряд виділив значні кошти на будівельні та інфраструктурні проєкти, включаючи фінансування у розмірі 32,8 млрд доларів США після 2011 року [38].

Затримання членів “Аль-Іслах” здійснювалися за звинуваченнями у змові проти державної безпеки, спробі повалення режиму, формуванні збройних підрозділів і терористичних організацій [147-148]. Затримані заперечують звинувачення, називаючи себе політичними в'язнями та заявляючи про прагнення до мирних реформ [39]. ОАЕ відкидають можливість діалогу з

ісламістами, вважаючи їх програму екзистенційною загрозою для політичної системи країни.

На противагу ісламізму ОАЕ розвивають національну ідентичність, базовану на секуляризованому націоналізмі та толерантності. Це стратегія спрямована на зменшення впливу політичного ісламу та посилення єдності й стабільності в державі.

Еміратський науковець Халіфа Аль-Сувейді вказує, що влада ОАЕ жорстко відреагувала на загрозу політичного ісламу, розглядаючи заворушення “арабської весни” як загрозу легітимності свого режиму. Рішення застосувати політику нульової толерантності до викликів законності системи влади вплинуло як на внутрішню, так і на зовнішню політику. На думку Х. Аль-Сувейді, це відкрило нову еру еміратської зовнішньої політики, головними завданнями якої стали ліквідація загроз і диверсифікація мережі союзників [150, с. 10-11].

Поштовхом до переосмислення стратегічних відносин став виступ президента США Барака Обами в Каїрському університеті у 2009 році [40]. Попри його заяви про підтримку демократії, свободи слова і права вибору, події “арабської весни”, зокрема підтримка Обамою “переходу влади” в Єгипті до “Братів-мусульман”, були сприйняті в ОАЕ як зрада з боку ключового партнера [41]. Це спонукало Емірати до активних дій, зокрема доведення США та Заходу небезпеки політичного ісламу і посилення боротьби з його впливом.

У відповідь на події в Єгипті ОАЕ підтримали повалення президента Мухаммада Мурсі єгипетськими військовими. Згідно з оприлюдненими аудіозаписами, Емірати фінансували міністерство оборони Єгипту для організації масових виступів, що координувалися через державного міністра Султана Аль-Джабера [153-154]. Хоча достовірність записів викликає дискусії, подальші дії ОАЕ підтвердили їхню активну роль у цих подіях.

Після повалення М. Мурсі ОАЕ швидко підтримали новий режим. Уже 9 липня 2013 року високопосадова еміратська делегація відвідала Єгипет і оголосила про фінансову допомогу в розмірі 3 млрд дол. США, з яких 1 млрд — грант і 2 млрд — безвідсотковий кредит [42]. У вересні того ж року Єгипет

відвідав спадкоємний принц Абу-Дабі Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян. Координаційний офіс еміратських проєктів у Єгипті очолив Султан Аль-Джабер, який заявив про готовність ОАЕ надати всі необхідні ресурси для підтримки стабільності Єгипту [43].

ОАЕ розглядають Єгипет як важливу опору стабільності в арабському світі, зокрема в контексті протидії політичному ісламу. Після повалення влади ісламістів у Єгипті обидві країни підтримують активні контакти на найвищому рівні. ОАЕ надають фінансову підтримку та інвестиції, вважаючи Єгипет ключовим партнером у регіоні Близького Сходу та Північної Африки. Стратегічне значення Єгипту для ОАЕ пояснюється його розмірами, людським потенціалом та роллю в протистоянні ісламістам, Туреччині, Катару й Ірану. Алі Аль-Нуеймі зазначає, що ОАЕ, Саудівська Аравія та Єгипет є основою безпеки та процвітання регіону, визначаючи майбутнє арабів через свої проєкти розвитку [157-158].

Після політичних змін у Єгипті ОАЕ посилили протистояння з віссю Туреччина-Катар. У 2014 році ОАЕ, Саудівська Аравія та Бахрейн відкликали своїх послів з Катару, звинувачуючи Доху у підтримці “Братів-мусульман”, зв’язках з Іраном та агресивній політиці телеканалу “Аль-Джазіра” [44]. Зміна ставлення США до Катару після приходу Дональда Трампа дозволила аравійській коаліції 5 червня 2017 року розірвати дипломатичні відносини з Катаром і запровадити жорстку блокаду [160-161].

ОАЕ наполягали на продовженні блокади, підкреслюючи небезпеку, яку, на їхню думку, становив катарський режим. Катар звинувачували у фінансуванні терористичних груп і сприянні їхній діяльності. Зокрема, Алі Аль-Нуеймі заявляв про зв’язки Катару з терористами та фінансування окремих активістів через катарські спецслужби, наводячи приклади для підтвердження цієї позиції [45].

Конфлікт між аравійськими монархіями та Катаром має екзистенційний характер і пов’язаний із питанням національної безпеки. Емірати та їхні союзники звинувачують Доху в атаках на безпеку регіону, втручанні у внутрішні

справи сусідніх країн та підтримці “Братів-мусульман”. Це загострення відбувається на фоні зменшення впливу глобальних сил на врегулювання регіональних конфліктів, що зумовило посилення ролі регіональних гравців. ОАЕ, зокрема, втратили довіру до США як ключового гаранта безпеки й почали активно брати ініціативу на себе [163, с. 11–13]. Багато джерел свідчать, що план агресивної блокади Катару розроблявся особисто Мухаммадом бін Заїдом (МБЗ), який відіграє ключову роль у контрреволюційній боротьбі проти ісламістів і будує соціально ліберальну автократію як привабливішу модель [46].

Емірати також активно протидіяли Туреччині, намагаючись обмежити її підтримку “Братів-мусульман” і регіональні амбіції в Сирії, Лівії та Палестинських територіях. Звинувачення у фінансуванні спроби перевороту в Туреччині 2016 року стали важливим елементом цього протистояння [47]. Турецький лідер Реджеп Тайїп Ердоган, який вважає себе захисником ісламістських рухів, розглядається ОАЕ як загроза не лише політична, а й військова, враховуючи присутність турецької військової бази в Катарі. На початку блокади А. Гаргаш заявляв, що присутність Туреччини та Ірану є “великою ескалацією” і “елементом дестабілізації” в регіоні [167–168].

У відповідь на турецьку активність ОАЕ укріплюють партнерські відносини з країнами, які мають конфлікти з Анкарою, зокрема з Грецією. Емірати та Греція засудили порушення Туреччиною суверенітету Греції та Кіпру, назвавши її дії у Середземномор’ї та на Кавказі грубим порушенням міжнародного права [48]. Перед підписанням стратегічного партнерства між країнами проводилися військові навчання на Криті за участі ВПС ОАЕ та начальника ГШ ЗС Хамада Аль-Румейсі [49]. Це підкреслює політичну спрямованість співпраці між країнами для протистояння Туреччині.

Арена зіткнення між ОАЕ та віссю Туреччина-Катар охоплює кілька стратегічно важливих регіонів, таких як Лівія та Африканський Ріг. У Лівії Емірати активно підтримували Халіфу Хафтара, відомого своєю антипатією до політичного ісламу. ОАЕ надавали йому військову та фінансову допомогу, включаючи постачання озброєнь і військової техніки, а також залучення

суданців для охорони нафтових об'єктів. Ці дії, що порушували ембарго на постачання озброєнь, зафіксовані у звітах ООН [50].

У Лівії Емірати співпрацювали з росією та Єгиптом, координуючи підтримку Хафтара. США підозрювали, що ОАЕ могли фінансувати операції “Групи Вагнера”, яка діяла в Лівії [51]. Хоча ОАЕ відігравали ключову роль у конфлікті, їхній вплив часто залишався в тіні завдяки лобістським зусиллям у Вашингтоні та співпраці з США щодо Ірану й Ізраїлю [52].

В Африканському Розі конфлікт між ОАЕ і віссю Туреччина-Катар також мав стратегічний характер. Сомалі стало зоною економічного й політичного суперництва через його значення для безпеки торговельних шляхів і голосів в міжнародних організаціях [174, с. 74–75]. Катар і Туреччина підтримували федеральний уряд Сомалі, тоді як ОАЕ зосередилися на самопроголошеній Республіці Сомаліленд і Пунтленді. Еміратська компанія DP World інвестувала значні кошти у розвиток порту Бербера та організацію економічної зони в Сомаліленді [176–177].

ОАЕ також створили військові бази в Бербері та Еритреї. Відносини з федеральним урядом Сомалі загострилися після 2017 року, коли уряд оголосив нейтральну позицію щодо блокади Катару. Пізніше, після обрання президента Хасана Шейха Махмуда, відносини почали відновлюватися, хоча зберігається ризик подальших конфліктів через зв'язки нового лідера з ісламістами [53].

Декларація Аль-Уля 2021 року, спрямована на відновлення відносин між країнами РСАДЗ, започаткувала фазу зниження напруги. ОАЕ та Туреччина відновили діалог, демонструючи прагматизм і політичний реалізм. Це відповідає сучасній політиці ОАЕ, яка прагне до “нульових проблем” із сусідами та зосереджена на економічному співробітництві як основі зовнішньої політики [54].

ОАЕ вдалися до активної торговельно-економічної та інвестиційної співпраці з Туреччиною, щоб зменшити регіональне протистояння. У ході візиту президента ОАЕ Мухаммада бін Заїда до Туреччини в 2021 році було оголошено про створення фонду обсягом 10 млрд дол. США, спрямованого на інвестиції в

інфраструктуру, енергетику, охорону здоров'я та продовольство. У 2022 році була укладена своп-угода між центробанками обох країн на 5 млрд дол. США. Під час візиту президента Туреччини Реджепа Тайіпа Ердогана до ОАЕ в 2023 році були підписані угоди на суму понад 50 млрд дол. США, включно з інвестиціями в регіони, постраждалі від землетрусу, та кредитами на турецький експорт [183-185].

Емірати, використовуючи слабкість турецької економіки, фактично “купають” деескалацію та забезпечують регіональну стабільність, зокрема через активізацію військово-технічного співробітництва. Це демонструє здатність ОАЕ впливати на ключових регіональних гравців за допомогою економічних важелів, що позиціонує країну як одного з лідерів Близького Сходу.

У Сирії, враховуючи ризик приходу до влади представників політичного ісламу та зростання впливу Ірану і Туреччини, ОАЕ зайняли прагматичну позицію. Незважаючи на підтримку міжнародної коаліції у боротьбі проти ІД, Емірати утримувалися від прямої військової допомоги сирійській опозиції. Після зміцнення позицій Башара Аль-Асада завдяки російському втручання у 2015 році ОАЕ заявили про поновлення роботи свого посольства в Сирії у 2018 році [187-188].

Цей крок був обґрунтований необхідністю арабського втручання для збереження територіальної цілісності Сирії та протидії впливу Туреччини й Ірану. Таким чином, ОАЕ демонструють прагматизм та вміння адаптувати свою зовнішню політику до мінливих обставин, зберігаючи баланс між впливом великих регіональних сил.

ОАЕ активно працювали над відновленням контактів із Сирією, фактично вивівши режим Башара Аль-Асада з ізоляції та легітимізувавши його в арабському світі. Візит міністра закордонних справ ОАЕ Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна до Дамаска в листопаді 2021 року став першим значущим політичним контактом між двома країнами з початку громадянської війни в Сирії у 2011 році. Цей крок було закріплено візитом Башара Аль-Асада до ОАЕ в березні 2022 року,

що став його першим офіційним візитом до арабської країни за понад десятиліття.

ОАЕ створили умови для міжнародної легітимізації сирійського режиму, акцентуючи на необхідності стабільності в регіоні та протидії політичному ісламу, зокрема “Братам-мусульманам”. Союз із Сирією, підтримуваною РФ, дозволяє Еміратам зміцнювати свої позиції як регіонального лідера та забезпечувати додаткові інструменти для протидії впливу Туреччини і Катару.

В умовах глобалізації прагнення забезпечити міжнародну легітимність стає важливим як для авторитарних, так і демократичних режимів [55]. У випадку Сирії ОАЕ продемонстрували прагматизм, віддаючи перевагу стабільності й стратегічній співпраці над ідеологічними принципами. Підтримка сирійського режиму, який не є загрозою для монархій Затоки, підкреслює прагнення ОАЕ до збереження регіонального порядку та посилення власного впливу.

2.2. Фактор багатополярності у зовнішній політиці ОАЕ

Діна Ісфандіярї у книзі “New order in the Gulf. The rise of the UAE” серед ключових подій, які вплинули на зміну сучасної зовнішньої політики ОАЕ, виділяє “арабську весну” 2011 р., стратегію президента США Б. Обами “Pivot to Asia” та ядерну угоду з Іраном 2015 р. На її думку, у результаті цих подій для зовнішньої політики ОАЕ стала характерною така риса, як “наполегливість” (assertiveness), яка передбачає дедалі сміливіші зовнішньополітичні рішення та демонстративну готовність брати активну участь у міжнародних подіях для досягнення власних інтересів, навіть якщо це суперечить інтересам дружніх і союзницьких країн [190, с. 1–10]. Водночас для більш комплексного розуміння зовнішньої політики ОАЕ важливо розглянути її у контексті багатополярності, що активно обговорюється в еміратських офіційних і експертних колах.

Події “арабської весни”, коли ОАЕ неодноразово використовували військову силу, фінансово-економічні інструменти та гуманітарну допомогу для

реалізації зовнішньополітичних цілей, сприяли формуванню в еміратського керівництва усвідомлення свого статусу регіонального лідера. Цей процес відбувався на фоні зниження американської військової присутності на Близькому Сході, що створювало виклики для національної безпеки ОАЕ, а також збільшення впливу інших глобальних гравців, передусім КНР і рф. ОАЕ сприймають це як наслідок формування нової багатопольярної міжнародної системи.

Еміратські науковці пояснюють свою підтримку ідеї багатопольярності через критику дій США, спрямованих на побудову власної імперії, та через невдалий досвід демократизації. Мухаммад Аль-Джабері зазначає, що після завершення “холодної війни” США почали просувати у міжнародну систему нові концепції, такі як “глобалізація” і “новий Близький Схід”, які мали на меті формування світової американської імперії. Проте на практиці це призвело до поширення хаосу в регіонах, які мали бути перебудовані відповідно до інтересів однопольярного світу. Заворушення охопили Азію, Африку та Європу. Водночас росія почала відновлювати свої позиції, Китай продовжує розвиток, а також з’явилися нові глобальні гравці, такі як Індія, Бразилія, Туреччина й Іран. За словами Аль-Джабері, поточний етап можна охарактеризувати як “плутанину” у світовому порядку, що знаменує перехід до багатопольярності [174, с. 79–80].

Для глибшого розуміння взаємовідносин США із регіоном Затоки важливо також згадати енергетичну революцію, зокрема розвиток технологій видобутку сланцевої нафти, що значно вплинуло на багатопольярність у зовнішній політиці ОАЕ. Залежність США від імпорту енергоносіїв з регіону Затоки значно скоротилася, що дозволило американцям зменшити військову присутність у регіоні та зосередитися на розвитку оборонних спроможностей арабських монархій. Це викликало занепокоєння у країн Затоки, які побачили у сланцевій революції не лише зниження уваги до регіону, а й появу нового конкурента на глобальному енергетичному ринку. Міністр енергетики ОАЕ Сухейль Аль-Мазруї навіть закликав американських виробників сланцевої нафти до стриманості, щоб уникнути перенасичення ринку [56].

Таким чином, події “арабської весни”, зменшення ролі США як гаранта регіональної безпеки, розширення впливу інших глобальних гравців та енергетична революція суттєво змінили підхід ОАЕ до реалізації своєї зовнішньої політики, яка нині активно спрямована на підтримку багатополярного світового порядку та зміцнення власних позицій у новій міжнародній системі.

Аналітики Atlantic Council вважають, що зростання видобутку сланцевої нафти у США поступово зменшить роль ОПЕК як регулятора світового нафтового ринку, що, у свою чергу, може вплинути на традиційну роль Саудівської Аравії як ключового виробника. Це створює передумови для зміни стратегічних пріоритетів США, зокрема у відносинах із країнами Близького Сходу. У цьому контексті питання співпраці між США і Китаєм набуває нової ваги, адже геополітична роль КНР у регіоні суттєво зростатиме [57]. Зменшення залежності США від імпорту енергоносіїв із Затоки вплине на “особливі” відносини Вашингтона з країнами РСАДЗ, зокрема на зменшення американської військової присутності та зобов’язань у сфері безпеки.

Однак інтереси США на Близькому Сході не обмежуються лише енергетикою. Вони включають захист Ізраїлю, іранську ядерну програму та боротьбу з тероризмом, тому сланцева революція не є єдиним фактором, що визначає зовнішню політику США у цьому регіоні [58]. Водночас країни РСАДЗ, зокрема ОАЕ, усвідомлюють критичну важливість енергетики для збереження своєї ваги у відносинах із США. Зменшення енергетичного компонента порядку денного підсилює їхню уразливість і стимулює активну підготовку до багатополярного світу через диверсифікацію партнерств.

На офіційному рівні Емірати продовжують наголошувати, що США є ключовим партнером у сфері безпеки та оборони. Еміратські науковці підкреслюють, що віддалення США від регіону Затоки не є вигідним для Вашингтона, адже такі країни, як росія та Китай, готові заповнити вакуум, який залишать США [202, с. 27]. Саме тому, навіть у складній міжнародній ситуації,

ОАЕ відмовилися підтримати США у протистоянні з РФ, що свідчить про прагнення Еміратів зберігати нейтралітет і рухатися до багатополярного світу.

Економічний напрямок і диверсифікація. ОАЕ активно підтримують ініціативи щодо послаблення монополії американського долара у глобальній економіці. Наприклад, у липні 2023 року Емірати та Індія підписали угоду про розрахунки в національних валютах, відмовившись від використання долара США у взаємній торгівлі. Ненафтовий товарообіг між двома країнами вже становить 84,5 млрд дол. США, і до 2030 року планується досягти показника у 100 млрд дол. [59]. Хоча Емірати поки не перейшли на аналогічну схему з Китаєм, вони вже уклали першу угоду про оплату юанями постачання скрапленого природного газу, що свідчить про бажання зменшити залежність від “нафтодолара” [60].

Центральний банк ОАЕ регулярно спростовує повідомлення про можливий перегляд “прив’язки” дирхама до долара, однак припускається, що у перспективі може бути розглянута “прив’язка” до корзини валют, за прикладом Кувейту, який здійснив це у 2007 році. Як зазначає Анвар Гаргаш, країни Азії є ключовими полюсами економічного зростання та передових технологій. Тому зовнішня політика ОАЕ під керівництвом МБЗ спрямована на геоекономічну інтеграцію, де економічна, інвестиційна та фінансова співпраця стають основою політичних відносин [61].

У цьому контексті варто розглядати вступ ОАЕ до БРІКС, про що офіційно повідомило Міністерство закордонних справ ОАЕ 25 серпня 2023 року. Керівництво країни акцентує увагу на мультилатералізмі та поглибленні відносин із Глобальним Півднем, прагнучи стати глобальним економічним і логістичним хабом.

Comprehensive Economic Partnership Agreements (CEPA). Емірати використовують угоди про всеосяжне економічне партнерство (CEPA) для посилення торговельно-економічних відносин із ключовими партнерами. Такі угоди вже укладені з Індією (18 лютого 2022 р.), Ізраїлем (31 травня 2022 р.), Індонезією (1 липня 2022 р.) та Туреччиною (3 березня 2023 р.). ОАЕ також

ведуть переговори щодо укладення СЕРА з Кенією, Камбоджею, Грузією, Таїландом, В'єтнамом і Україною. Це демонструє прагнення Еміратів до диверсифікації економічних зв'язків і розвитку мультilaterального співробітництва.

Багатополярний світ відкриває перед ОАЕ можливості для отримання вигоди від торговельно-економічних відносин і партнерства з різними центрами сили, базуючись на власних національних інтересах, а не на ідеологічних пріоритетах. Проте, у довгостроковій перспективі Емірати можуть зіткнутися з тиском з боку своїх глобальних партнерів, що прагнуть посилити вплив. Наприклад, США можуть підняти питання застосування вторинних санкцій у контексті протидії російській агресії проти України. Аналогічно, можливе загострення відносин між США і Китаєм може призвести до того, що Вашингтон вимагатиме від Еміратів скорочення співпраці з КНР. Такі сценарії суттєво впливатимуть на зовнішню політику ОАЕ та демонструватимуть рівень їхньої адаптації до умов багатополярного світу.

Посилення тенденції багатополярності у глобальному геополітичному середовищі фактично неминуче призведе до залучення ОАЕ у конфронтацію, яка може загрожувати їхній безпеці, як це сталося під час атак ракет і безпілотників на Абу-Дабі на початку 2022 року. Крім того, загострення суперництва між США і Китаєм – ключовими партнерами ОАЕ у сферах безпеки, оборони та економіки – може поставити під загрозу торговельно-економічні відносини та військово-технічне співробітництво.

Незважаючи на ці ризики, ОАЕ продовжують розвивати стратегічні партнерства з Китаєм, росією та іншими державами, які не належать до західного світу. Це розглядається як частина протидії політичній, економічній та військовій гегемонії США у регіоні Перської затоки. Поглиблення співпраці з КНР і РФ має особливе значення, адже ці держави сприймаються Еміратами як альтернативні глобальні лідери, які кидають виклик домінуванню США. Китайська і російська моделі управління, що характеризуються централізованістю і контролем, виглядають більш зрозумілими та прийнятними

для монархічної системи ОАЕ, ніж західні демократичні моделі з їхньою орієнтацією на права людини та індивідуальні свободи. Західні демократичні принципи сприймаються як потенційна загроза для стабільності арабських монархій.

Особливу привабливість для ОАЕ становить китайський підхід до розвитку, який акцентує увагу на економіці та інноваціях, уникаючи політизації цих процесів. Емірати прагнуть використовувати цю модель для формування власної зовнішньополітичної стратегії, у тому числі у питанні реагування на російську агресію проти України. В умовах глобалізації, що підтримувалася США, країни РСАДЗ активно інвестували у розвиток глобальних економічних зв'язків. Однак нинішня ситуація, зумовлена агресією РФ та відповідною реакцією США, повертає світ до біполярності, що ставить під загрозу вкладені інвестиції у глобальну економіку.

ОАЕ зробили значні інвестиції у транспортну та логістичну інфраструктуру, що дозволило їм отримати статус “країни зв'язку” (nexus state). Це надає Еміратам стратегічної важливості на міжнародній арені, особливо у контексті китайської ініціативи “Пояс і шлях”. Зокрема, китайські компанії активно використовують вільну економічну зону Джебель Алі (JAFZA) у Дубаї як плацдарм для роботи на ринку Саудівської Аравії. ОАЕ забезпечують понад 70% експорту китайських товарів до країн Затоки, Африки та Західної Азії, що підтверджує їх роль у регіональних і глобальних економічних процесах.

Розвиток відносин з Китаєм став важливим стратегічним напрямом для ОАЕ після подій “арабської весни”. Уже у 2012 році дві країни оголосили про стратегічне партнерство, яке у 2018 році перейшло на рівень всеосяжного стратегічного партнерства. Це підтверджується і зростанням торговельного обігу: якщо у 2010 році він складав 14,2 млрд доларів США, то у 2022 році досягнув 77,3 млрд доларів США. Окрім економічного співробітництва, значну увагу приділено культурному обміну. Наприклад, станом на 2022 рік китайську мову вивчали 54 тисячі учнів у 158 школах ОАЕ, а у майбутньому планується збільшити кількість таких шкіл до 200.

Багатополярність світового порядку надає Об'єднаним Арабським Еміратам (ОАЕ) можливість отримувати вигоди від економічної співпраці з різними глобальними центрами сили, керуючись власними інтересами, а не ідеологічними уподобаннями. Водночас така політика створює ризик для ОАЕ, адже країна може опинитися в епіцентрі конкуренції між своїми міжнародними партнерами. Зокрема, Сполучені Штати можуть висунути питання про вторинні санкції через російську агресію проти України, або ж вимагати обмеження співпраці з Китаєм у разі подальшого загострення двосторонніх відносин між Вашингтоном і Пекіном. Подібні виклики здатні вплинути на зовнішню політику ОАЕ, демонструючи, як країна адаптується до багатополярності світового порядку [62].

Поглиблення тенденцій багатополярності у глобальному середовищі майже неминуче означатиме для ОАЕ втягнення у конфронтацію, яка може становити загрозу національній безпеці (як, наприклад, атаки ракет і безпілотників на Абу-Дабі на початку 2022 року). Крім того, це може поставити під загрозу економічне співробітництво або військово-технічне співробітництво через зростання конкуренції між США та Китаєм, який є ключовим партнером ОАЕ у сфері безпеки та дедалі важливішим економічним союзником [63].

Незважаючи на ці ризики, ОАЕ продовжують розвивати стратегічне партнерство з Китаєм, росією та іншими країнами, що не належать до західного блоку. Це розглядається як спосіб протидії політичній, економічній та військовій гегемонії США у регіоні. Особливе значення приділяється поглибленню відносин з КНР та рф, які ОАЕ сприймають як глобальних лідерів, що кидають виклик однополярному світу, очолюваному США. Зважаючи на авторитарний характер політичних режимів Китаю і росії, їхні моделі управління є більш зрозумілими і прийнятними для еміратської монархії. На відміну від західних демократій, які надають пріоритет правам людини та індивідуальній свободі, КНР і рф пропонують підхід, що є ближчим до соціально-політичних реалій ОАЕ.

Особливо привабливим для ОАЕ є китайський акцент на економічному розвитку, що не супроводжується політизацією або ідеологізацією процесів. Цей підхід дозволяє Еміратам інтегрувати економічні інтереси у власний зовнішньополітичний курс, зокрема у відповідь на російську агресію проти України. ОАЕ активно інвестували у глобалізацію, формуючи свою економічну та дипломатичну структуру на основі відкритості у торгівлі, фінансових потоках, обміні інформацією і мобільності людей. Проте сучасні виклики, спричинені російсько-українським конфліктом і жорсткою реакцією США, загрожують основам глобалізованого світу, повертаючи міжнародну систему до біполярності [64].

Авраамові угоди як знакова подія зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів. Нормалізація відносин між Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) та Ізраїлем стала ключовим етапом у зовнішній політиці Еміратів, що також суттєво вплинуло на регіональну геополітику та міжнародні відносини на Близькому Сході. Ця історична подія сталася 13 серпня 2020 року, коли було оприлюднено Спільну заяву США, Ізраїлю та ОАЕ. У заяві наголошувалося, що цей дипломатичний прорив сприятиме досягненню миру в регіоні та є свідченням сміливості лідерів трьох країн створити новий формат відносин, що відкриває значний потенціал для регіонального співробітництва [65].

Основна мета угоди – докорінна зміна системи відносин у регіоні шляхом активізації співпраці у таких сферах, як інвестиції, безпека, телекомунікації, енергетика, охорона здоров'я, туризм і культура. Ця співпраця, як зазначалося, має стати прикладом для інших країн регіону, сприяючи його трансформації через економічне зростання, інновації та поглиблення міжособистісних відносин. Зокрема, Ізраїль погодився припинити поширення свого суверенітету на палестинські території, щоб зосередитися на налагодженні зв'язків з арабськими та мусульманськими країнами.

Офіційне оформлення Авраамових угод відбулося 15 вересня 2020 року в Білому домі, де міністр закордонних справ ОАЕ Абдулла бін Заїд Аль Нагаян і

прем'єр-міністр Ізраїлю Беньямін Нетаньяху підписали договір про мир і повну нормалізацію відносин [66]. Авраамові угоди стали відповіддю на нові стратегічні виклики регіону, зокрема на зменшення присутності США, загрози з боку Ірану і Туреччини, а також боротьбу глобальних центрів сили за домінування у регіоні. Цей договір сприяв формуванню стратегічного альянсу між Ізраїлем і помірними сунітськими державами, ґрунтуючись на спільних інтересах у безпеці та економічному розвитку [67].

Налагодження відносин з Ізраїлем надало ОАЕ додаткові важелі впливу на США, що дозволяє їм зберігати простір для співпраці з росією в Сирії та Лівії. Емірати також продовжують залишатися безпечним місцем для активів російських олігархів під час дії західних санкцій, не побоюючись серйозних наслідків для своїх відносин з Вашингтоном [68].

Підписання Авраамових угод стало поштовхом до розвитку економічної співпраці між ОАЕ та Ізраїлем. Наприклад, у травні 2022 року було укладено угоду про всеосяжне економічне партнерство (СЕРА), яка набула чинності 1 квітня 2023 року і передбачає збільшення товарообігу до 10 млрд доларів США до 2027 року [69]. У 2022 році обсяг ненафтової торгівлі між країнами досяг 2,527 млрд доларів США порівняно з 159,7 млн у 2020 році [70].

Крім того, у рамках Авраамових угод було створено низку багатосторонніх форматів співпраці. Зокрема, у липні 2022 року відбулося перше засідання групи "I2U2", що об'єднала Індію, Ізраїль, ОАЕ та США. Основними напрямками роботи цієї групи є продовольча і енергетична безпека, боротьба зі змінами клімату та розвиток охорони здоров'я [71]. У межах іншого регіонального формату – Форуму Негев – представники Бахрейну, Єгипту, Ізраїлю, Марокко, ОАЕ і США співпрацюють у галузі чистої енергетики, освіти та соціального співіснування [72].

Емірати також активно інвестують в Ізраїль, як демонструє угода між компаніями "Mubadala Petroleum" (ОАЕ) і "Delek Drilling" (Ізраїль) щодо придбання 22% частки у морському газовому родовищі Тамар у Середземному

морі [70]. Це підтверджує намір ОАЕ не лише диверсифікувати свої енергетичні ресурси, а й закріпити стратегічне партнерство з Ізраїлем.

Відносини між Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) та Ізраїлем, незважаючи на динамічний розвиток у багатьох сферах, стикаються зі значними викликами, особливо під час ескалацій палестино-ізраїльського конфлікту. Еміратська сторона передбачала такі ситуації, тому одним із ключових аргументів нормалізації відносин з Ізраїлем була можливість активнішого залучення до палестино-ізраїльського мирного процесу. Налагодження тісних контактів з Ізраїлем, як очікувалося, дозволить ОАЕ відігравати ефективнішу посередницьку роль і сприяти стримуванню сторін конфлікту задля відновлення переговорів. Аналогічну тактику Емірати використовують у своїй позиції щодо російської агресії проти України, наголошуючи, що конструктивні відносини з РФ сприяють їхньому посередництву [73].

Емірати активно залучаються до дипломатичної роботи під час загострень конфлікту, проводячи інтенсивні консультації з усіма сторонами, включаючи США, Єгипет і Йорданію. Такий підхід підтверджує тезу, що нормалізація відносин з Ізраїлем сприяє більшій залученості ОАЕ у вирішення палестино-ізраїльського конфлікту. Водночас Авраамові угоди регулярно перевіряються на міцність під час чергових кризових ситуацій.

У травні 2021 року відбулася перша серйозна перевірка цих домовленостей, коли державний міністр закордонних справ ОАЕ Халіфа Шахін Аль-Марар засудив насильство в окупованому Східному Єрусалимі, штурм мечеті Аль-Акса і переміщення палестинських сімей у районі Шейх Джаррах. Він закликав ізраїльську владу до деескалації, збереження історичної ідентичності Єрусалима і поваги до ролі Йорданії у захисті святих місць [74].

Еміратська дипломатія наголошує, що палестино-ізраїльський конфлікт може бути вирішений лише безпосередньо сторонами, а Авраамові угоди не є альтернативою його розв'язанню [75]. Проте ці домовленості стали сигналом палестинцям, що вони більше не можуть накладати вето на відносини арабських

країн з Ізраїлем. ОАЕ прямо дають зрозуміти, що стримування іранської загрози має вищий пріоритет для регіональних держав, ніж палестинське питання [76].

Попри офіційні заяви про прихильність до Авраамових угод, напруженість у відносинах між ОАЕ та Ізраїлем зростає через дії уряду Беньяміна Нетаньяху. У першій половині 2023 року еміратське МЗС щонайменше п'ять разів виступало із засудженням дій ізраїльської влади. ОАЕ дедалі чіткіше підтримують позицію про створення незалежної палестинської держави у кордонах 1967 року зі столицею в Східному Єрусалимі [77]. Ця напруженість навіть призвела до відкладення планованого візиту Нетаньяху до Еміратів [78].

Погіршується також ставлення до нормалізації відносин серед громадян ОАЕ. Згідно з опитуванням Вашингтонського інституту близькосхідної політики (березень 2022 року), лише 10% респондентів у країні оцінюють Авраамові угоди “дуже позитивно”, тоді як 35% мають “дуже негативну” думку [79]. Ці дані свідчать про зростаюче суспільне неприйняття ізраїльської політики і обмежену підтримку нормалізації відносин серед населення.

Еміратський центр політики вважає, що Авраамові угоди матимуть стратегічний вплив на геополітичну ситуацію Близького Сходу [80]. Відповідно до теорій функціоналізму і неофункціоналізму, очікується, що інтенсифікація зв'язків між ОАЕ та Ізраїлем сприятиме регіональній стабільності, зростанню довіри між сторонами і створенню умов для вирішення складних політичних та територіальних питань. Орієнтація на проекти розвитку та економічне співробітництво має стати основою для подолання довготривалих конфліктів.

Авраамові угоди також сприятимуть зміцненню зв'язку між країнами Затоки і центральною частиною Близького Сходу. Історично держави Аравійського півострова займали відносно віддалену позицію щодо конфліктів у регіоні, однак після підписання угод цей зв'язок значно посилиться. Угоди зміцнюють так звану “вісь поміркованості”, яка включає ОАЕ, Саудівську Аравію, Єгипет і Йорданію, протиставляючись “вісі радикалізму”, до якої Еміратський центр політики відносить Катар, Туреччину, Іран, а також деякі організації, зокрема “Братів-мусульман”, і недержавних акторів.

Одним із ключових наслідків угод є зростання потенціалу ОАЕ та Ради співробітництва арабських держав Затоки (РСАДЗ) у протидії загрозам з боку Ірану. При цьому Тегеран категорично засуджує нормалізацію відносин між ОАЕ та Ізраїлем, називаючи угоди “великою помилкою” і “зрадою” [81].

ОАЕ, однак, наголошують, що Авраамові угоди не спрямовані проти Ірану. Державний міністр закордонних справ Анвар Гаргаш підкреслив, що договір з Ізраїлем є суверенним рішенням, яке має на меті зміцнення позицій Еміратів на міжнародній арені та підвищення їх конкурентоспроможності. Він заявив: “Ізраїльсько-еміратська мирна угода – це суверенне рішення, яке не спрямоване проти Ірану. Ми чітко і повторно це заявляємо, не допускаючи втручань у наші рішення або погроз, незалежно від їхнього походження. Наше рішення спрямоване на майбутнє і покликане посилити нашу позицію” [82].

Таким чином, Авраамові угоди стають не лише платформою для регіонального співробітництва, але й важливим інструментом посилення геополітичної ролі ОАЕ.

2.3. Закордонна допомога як складова зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів

Від моменту створення Об'єднаних Арабських Еміратів закордонна допомога стала одним із ключових інструментів зовнішньої політики країни. Цей напрямок почав реалізовуватися вже у 1971 році із заснуванням Фонду розвитку Абу-Дабі (Abu Dhabi Fund for Development), який спеціалізується на наданні пільгових позик суверенним державам [83].

У 2008 році Уряд ОАЕ створив Офіс координації закордонної допомоги, але у 2013 році, враховуючи необхідність масштабнішої політики, його було реорганізовано у Міністерство міжнародного співробітництва та розвитку. У 2016 році це міністерство об'єднали з Міністерством закордонних справ, утворивши Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва, яке з 2023 року функціонує під назвою Міністерство закордонних справ ОАЕ.

Відтоді політика закордонної допомоги офіційно координується цим зовнішньополітичним відомством, яке має такі основні цілі [84]:

- сприяння миру, стабільності та процвітання, особливо в регіоні;
- зміцнення відносин із країнами-реципієнтами і країнами-донорами;
- підвищення позиції ОАЕ у міжнародній спільноті;
- стимулювання економічного зростання в країнах, що розвиваються.

За період із 2010 по 2021 рік ОАЕ надали закордонну допомогу на суму 56,14 млрд доларів США, з яких 87,7% припадає на проекти розвитку, 9,9% – на гуманітарну допомогу, і 2,4% – на благодійні програми. Значна частина цієї допомоги (59,1%) була надана у формі безповоротних грантів, а 49,9% – у формі пільгових кредитів. Основними регіонами отримувачів стали Африка (50%) і Азія (40%), тоді як країни Європи, Америки та Океанії отримали лише 5%, як і багатосторонні програми та міжнародні організації [85]. Загалом з 1972 року до середини 2021 року обсяг закордонної допомоги ОАЕ перевищив 87 млрд доларів США [86].

У 2014 році ОАЕ приєдналися до Комітету з питань допомоги розвитку при Організації економічного співробітництва та розвитку, що дозволило країні брати участь у розробці міжнародних програм розвитку [87]. У 2016 році була затверджена 5-річна програма, яка фокусувалася на розвитку транспортної інфраструктури, підтримці жінок і підвищенні урядової ефективності. У 2022 році ця програма була оновлена, і нині її пріоритетами є освіта, охорона здоров'я, продовольча безпека, кліматичні зміни, інновації та розвиток технологій [88].

Емірати також співпрацюють з Офісом ООН з координації гуманітарних питань, через який з 2010 до середини 2023 року надали близько 6,75 млрд доларів США [89]. Зокрема, у 2018 році найбільший обсяг допомоги було направлено в Ємен. У 2022 році до списку отримувачів допомоги додалася Україна: ОАЕ виділили гуманітарні вантажі на 5,4 млн доларів, а у першій половині 2023 року – ще 1,6 млн доларів. Проте значна частина цих коштів була витрачена на логістику, а не на купівлю вантажів, що відображає загальну тенденцію – основна увага еміратської допомоги зосереджена на Африці та Азії.

Важливою складовою міжнародної гуманітарної діяльності ОАЕ є створення у 2003 році Міжнародного гуманітарного міста – найбільшого у світі гуманітарного хабу. Цей хаб працює як незалежна неприбуткова організація, де співпрацюють представники ООН, неурядових організацій та комерційних компаній. Завдяки стратегічному розташуванню поблизу міжнародного аеропорту Аль Мактум і портів Джебель Алі та Халіфа, цей хаб забезпечує ефективну логістику доставки гуманітарної допомоги до регіонів Близького Сходу, Африки та Азії [90] (рис.2).

Рис 2. Допомога ОАЕ, надана через Офіс ООН з координації гуманітарних питань

У період “арабської весни” Об’єднані Арабські Емірати активно використовували механізми гуманітарної допомоги як інструмент зовнішньої політики, спрямований на протидію політичному ісламу та підтримку своїх союзників. У цьому контексті арабські країни стали найбільшими отримувачами всіх видів допомоги, що надаються ОАЕ, зокрема пільгових кредитів, грантів і благодійної допомоги.

Основними джерелами фінансування еміратської допомоги є Фонд розвитку Абу-Дабі, уряд ОАЕ, еміратське відділення Червоного Півмісяця, а

також численні благодійні організації. Згідно зі щорічними звітами Міністерства закордонних справ ОАЕ щодо закордонної допомоги, за період із 2009 по 2023 рік чітко виділяються основні країни-реципієнти еміратської допомоги [91] (Таб. 1).

Таб. 1. Загальний обсяг закордонної допомоги ОАЕ і основні країни - реципієнти.

Рік	Загальний обсяг допомоги (млрд дол. США)	Топ 5 основних країн-реципієнтів обсяг допомоги (млн дол. США)	
		Країна	Обсяг
2023	0,62	Ємен	164,5
		Йорданія	118,5
		Мавританія	29,6
		Афганістан	48,2
		Судан	260,7
2022	3,67	Ємен	284,1
		Йорданія	202,4
		Мавританія	173,5
		Афганістан	162,1
		Судан	87,4
2021	3,08	Ємен	261,3
		Йорданія	175,4
		Мавританія	154,6
		Афганістан	134
		Судан	78,9
2020	2,79	Судан	989,6
		Йорданія	98,2
		Ємен	59,5
		АРС	59,3
		Пакистан	52,3
2019	8	Пакистан	2130,0
		АРС	1280,0
		Судан	543,2
		Йорданія	500,2
		Ємен	481,9
2018	7,79	Ємен	2670,0
		Палестина	247,2
		Пакистан	68,3
		Судан	67,5
		Малі	40,4

2017	5,1	Марокко	469,8
		Ірак	391,8
		Судан	159,8
		Палестина	117,4
		Пакистан	35,7
2016	6,05	АРС	2420,0
		Ємен	1070,0
		Йорданія	244,5
		Марокко	202,3
		Сомалі	106,8
2015	8,8	АРС	6340,0
		Ємен	908,0
		Йорданія	230,6
		Ірак	134,9
		Судан	108,2
2014	6,16	АРС	3210,0
		Йорданія	709,8
		Марокко	509,8
		Сирія (ВПО в Сирії і сирійські біженці за кордоном)	422,3
		Палестина	124,9
2013	5,89	АРС	4630,0
		Пакистан	148,8
		Афганістан	117,5
		Палестина	92,6
		Сирія (Сирія, ВПО в Сирії, сирійські біженці за кордоном)	91,9
2012	1,59	Йорданія	263,4
		Палестина	138,1
		Афганістан	99,9
		Пакистан	96,4
		Ємен	56,8
2011	2,11	Оман	1001,5
		Йорданія	206,4
		Казахстан	86,0
		Ємен	79,5
		Пакистан	75,6
2010	0,76	Палестина	98,6
		Пакистан	84,6
		Ємен	75,1
		США	61,1

		Судан	58,1
		Ємен	772,3
		Пакистан	436,7
2009	2,43	Афганістан	343,4
		Палестина	262,7
		Сирія	84,5

Пік виділення закордонної допомоги ОАЕ припадає на період із 2013 по 2019 роки, що збігається з активною участю Еміратів у подіях і наслідках “арабської весни”. У цей період Емірати використовували закордонну допомогу як ключовий інструмент своєї зовнішньої політики, спрямований на стабілізацію регіону та протидію політичному ісламу.

Загальний обсяг допомоги Об’єднаних Арабських Еміратів країнам Ємену, Йорданії, Мавританії, Афганістану та Судану у **2023 році становив приблизно 0,62 мільярда доларів США**, що є найнижчим показником за весь час надання підтримки цим країнам. Це скорочення обумовлене глобальними економічними викликами, зокрема інфляцією та зростанням цін на енергоносії, які вплинули на фінансові можливості донорів. Крім того, значна частина ресурсів була перерозподілена на інші пріоритетні напрями, такі як допомога країнам, постраждалим від природних катастроф, та інвестування у кліматичні та інфраструктурні проекти.

Найбільшим реципієнтом еміратської допомоги у 2013–2019 роках став Єгипет, який отримав 17,88 млрд доларів США. Після повалення влади “Братів-мусульман” ОАЕ активно підтримували новий уряд, демонструючи стратегічну зацікавленість у стабілізації політичної ситуації в країні. До “арабської весни” обсяги еміратської допомоги Єгипту були значно скромнішими: у 2010 році – 29,6 млн доларів США, у 2011 році – 22,7 млн, у 2012 році – 22,2 млн доларів США. Така різниця підтверджує, що у період “арабської весни” закордонна допомога ОАЕ стала інструментом реалізації зовнішньополітичних цілей.

Окрім Єгипту, значна допомога була спрямована до Ємену (5,13 млрд доларів США), де ОАЕ відігравали активну роль у підтримці союзних сил у ході конфлікту. Також значні ресурси були виділені на підтримку союзних монархій у Йорданії (1,69 млрд доларів США) та Марокко (1,18 млрд доларів США). Ці

цифри демонструють, що зовнішня політика ОАЕ у цей період була орієнтована на забезпечення стабільності у стратегічно важливих для країни регіонах (рис. 3).

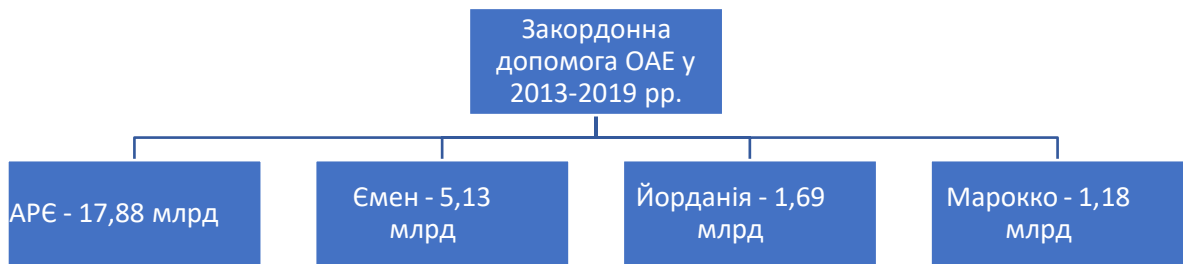

Рис. 3. Найбільші отримувачі еміратської закордонної допомоги

В союзних країнах, таких як Єгипет, Йорданія та Марокко, а також на стратегічно важливих територіях, контрольованих союзними силами в Ємені, Судані та Сомалі, значні обсяги еміратської допомоги мали відчутний вплив. Це підкреслює роль ОАЕ як впливової регіональної сили, здатної мобілізувати значні ресурси для підтримки своїх союзників. Цільове спрямування допомоги у конкретні країни та у визначені періоди підтверджує, що закордонна допомога є важливим інструментом впливу у зовнішній політиці ОАЕ.

Боротьба з наслідками “арабської весни” у 2013–2018 роках дозволила ОАЕ перевищити рекомендований ООН поріг офіційної допомоги на розвиток у 0,7% від валового національного доходу. Однак у 2019–2021 роках обсяги допомоги було скорочено (до 0,55%, 0,48% і 0,40% відповідно), хоча країна залишається серед найбільших міжнародних донорів.

Окрім арабських країн, серед найбільших отримувачів еміратської допомоги фігурує Пакистан, який отримав понад 3 млрд доларів США у період з 2009 по 2021 роки. Для ОАЕ ця мусульманська країна з ядерною зброєю є важливим елементом регіональної стабільності та безпеки, що сприяє тісним контактам на урядовому рівні.

Закордонна допомога дозволяє ОАЕ посилювати свій політичний вплив за кордоном, забезпечувати економічні інтереси та формувати імідж впливової регіональної держави. Цей напрямок став одним із ключових елементів “м’якої”

сили Еміратів. Основна частина допомоги (понад 90%) надається на двосторонній основі, а не через міжнародні організації, що підтверджується даними Організації економічного співробітництва та розвитку [92].

Деякі дослідники зазначають, що гуманітарна допомога ОАЕ інтегрується у стратегічний порядок денний у регіонах, де стоять на кону їхні економічні та політичні інтереси. “Гуманітаризм” відкриває додаткові можливості для досягнення зовнішньополітичних цілей та зміцнення відносин з міжнародним співтовариством [93]. Інші вказують, що у XXI столітті зовнішня допомога стала центральним елементом зовнішньої політики ОАЕ, дозволяючи формувати сприятливе міжнародне середовище [94].

Крім того, гуманітарний компонент є важливим інструментом балансування зовнішньої політики ОАЕ між глобальними центрами сили, сприяючи їхній ролі як нейтрального, але впливового актора на міжнародній арені.

Висновки до Розділу 2.

Лідерство ОАЕ чітко визначає політичний іслам, зокрема діяльність “Братів-мусульман”, як основну загрозу стабільності в регіоні, пов’язану з тероризмом і хаосом. У зв’язку з цим Емірати вжили жорстких безпекових заходів, спрямованих на придушення руху “Аль-Іслах” всередині країни. Після подій “арабської весни” було створено нову правову базу для боротьби з тероризмом та екстремізмом.

На регіональному рівні ОАЕ зосередили свої зусилля на протидії політичному ісламу, активно діючи в Єгипті, а також у протистоянні з віссю Туреччина-Катар. Емірати підтримали усунення “Братів-мусульман” від влади в Єгипті та надали значну підтримку союзному єгипетському уряду. У протистоянні з Туреччиною та Катаром Емірати не досягли однозначної перемоги, і це протистояння перейшло у стадію деескалації. Разом із тим, у контексті боротьби з політичним ісламом і забезпечення стратегічних інтересів,

ОАЕ продемонстрували готовність до участі у збройних проксі-конфліктах, підтримуючи армію Хафтара в Лівії, Сили швидкого реагування в Судані та Південну перехідну раду в Ємені. При цьому еміратське керівництво часто ігнорує ризики для національної або територіальної цілісності цих країн.

Емірати оцінюють свої дії проти політичного ісламу як успішні. Вони запобігли поширенню ісламізму і змогли переконати Туреччину та Катар перейти до більш конструктивного діалогу. У цьому контексті ОАЕ позиціонують себе як лідера релігійної толерантності в регіоні, активно просуваючи цінності мирного співіснування. Однак для повного відновлення довіри після періоду жорсткої конфронтації потрібен час, і керівництво Еміратів демонструє готовність до діалогу і співпраці.

Відсутність бажаних результатів у використанні сили змусила ОАЕ змінити підхід. Нині Емірати покладаються на дипломатію, розвиток діалогу та співпрацю з регіональними противниками, такими як Іран, Туреччина та Катар, особливо у сферах торгівлі та економіки.

Попри домінуючий вплив США в регіоні, ОАЕ активно готуються до багатополярного світу, підтримуючи розширення впливу КНР і рф. Емірати прагнуть до зовнішньополітичної автономії, уникаючи формальних альянсів і блоків, але залишаючи США основним партнером у сфері оборони та безпеки. Водночас ОАЕ розширюють відносини з КНР, Індією і рф, щоб зменшити залежність від США у військово-технічному співробітництві, безпеці та економіці. Зокрема, приєднання до БРІКС подається як важливий крок до економічної незалежності та визнання глобального впливу ОАЕ.

Емірати розглядають китайську та російську моделі управління як більш привабливі, ніж західні демократичні моделі. Монархічна система Еміратів більше узгоджується з авторитарними формами правління, які не загрожують їхньому суверенітету, на відміну від політики США, спрямованої на демократичні перетворення в регіоні. Страх щодо посилення КНР чи рф у регіоні Емірати вважають штучно створеним США для збереження власного впливу,

адже Пекін і Москва наразі не мають реального потенціалу замінити США у разі їхнього виходу з регіону.

Своїми діями Об'єднані Арабські Емірати поступово створюють приклад для інших країн, розмиваючи глобальне домінування США, яке базується на контролі світової економічної системи, військово-технічній перевазі та системі союзів. У цьому контексті ОАЕ виступають природним союзником росії у побудові “справедливого багатопольярного світу”, що має зруйнувати домінування США/Заходу та забезпечити більшу зовнішньополітичну автономію Еміратів. Це обумовлює всебічний розвиток відносин із рф, зокрема особисті контакти між лідерами двох країн, що буде детально розглянуто у наступних розділах.

Паралельно зі співпрацею з рф ОАЕ поглиблюють відносини з Іраном як частину своєї стратегії диверсифікації зовнішніх зв'язків. Така політика спрямована на протидію американському тиску та формування нового регіонального порядку на Близькому Сході. Попри деескалацію та розвиток діалогу з Іраном, Емірати залишаються переконаними у довготривалій загрозі з боку ІРІ (сламської Республіки Іран), яка проявляється через експансіоністські амбіції, розвиток ракетних озброєнь та потенційну ядерну гонку. У цьому контексті ОАЕ, разом із Саудівською Аравією, намагаються знизити напруженість, сподіваючись, що залученість КНР і рф до процесу зробить період деескалації стабільнішим.

Стратегічна автономія залишається основною метою зовнішньої політики ОАЕ. Використовуючи свій економічний, військовий та дипломатичний потенціал, Емірати намагаються балансувати між основними союзниками на Заході, країнами Затоки (Саудівська Аравія та Іран), ключовими азійськими державами (КНР, Індія) та рф. Підписання Авраамових угод стало важливим кроком у цьому напрямку, дозволивши посилити партнерські відносини із США та Ізраїлем, водночас зберігаючи відкритість для співпраці з іншими центрами сили. Нормалізація відносин з Ізраїлем сприяла збільшенню двопартійної

підтримки Еміратів у США, що знижує ризики змін у політиці Вашингтона після зміни адміністрації.

Незважаючи на партнерство з Ізраїлем, ОАЕ виступають проти створення “антиіранської вісі” за участю США та Ізраїлю. Емірати віддають перевагу дипломатії, діалогу та збереженню відкритих каналів співпраці з Іраном. При цьому нормалізація відносин із Ізраїлем відкрила новий історичний етап на Близькому Сході, започаткувавши активну співпрацю у політичній, економічній, науково-технічній та культурно-гуманітарній сферах. Основний акцент робиться на економічній інтеграції та спільних високотехнологічних проектах.

Співпраця між ОАЕ та Ізраїлем покликана стати зразком для інших держав Близького Сходу, демонструючи, що нормалізація відносин може приносити значні переваги з мінімальними ризиками. Ця модель покликана трансформувати регіон, надаючи йому імпульсу для стабільного розвитку через економічну інтеграцію та технологічний прогрес.

Перманентним викликом у розвитку відносин між ОАЕ та Ізраїлем залишаються періодичні ескалації палестино-ізраїльського конфлікту. Авраамові мирні угоди створили умови для ефективнішого залучення еміратської дипломатії до процесу пошуку рішень цього конфлікту. Офіційна дипломатія ОАЕ активно здійснює контакти для врегулювання ситуації, припинення насильства та початку мирних переговорів. На відміну від попередніх етапів, ці контакти включають діалог з Ізраїлем як стороною конфлікту та США, які виступили посередником у підписанні Авраамових угод. Проте конкретних результатів у розв’язанні конфлікту досягти поки що не вдалося.

Регулярні загострення на Західному березі ріки Йордан і в Секторі Газа створюють додаткові складнощі. ОАЕ стикаються з негативною реакцією з боку населення арабських і мусульманських країн, що ставить під питання стабільність їхніх зовнішньополітичних позицій. У відповідь Емірати намагаються дистанціюватися від дій Ізраїлю, засуджуючи їх, і демонструють готовність підтримати зусилля для завершення конфлікту.

Конкуренція між США/Заходом і КНР у регіоні Затоки стає дедалі очевиднішою. Емірати, як і інші країни Ради співробітництва арабських держав Затоки, намагаються балансувати між сторонами протистояння, забезпечуючи співпрацю з усіма ключовими гравцями. Пандемія коронавірусу стала для ОАЕ можливістю для поглиблення відносин із КНР, що сприяло зміцненню їхніх позицій у регіональному балансі сил.

Надання закордонної допомоги стало важливим інструментом зовнішньої політики ОАЕ. Цей механізм дозволив Еміратам зміцнити свій імідж глобального гуманітарного лідера та створити умови для підтримки країн-реципієнтів у питаннях, важливих для зовнішньої політики ОАЕ. Внаслідок подій “арабської весни” обсяги закордонної допомоги значно зросли, а основними країнами-реципієнтами стали Єгипет, Ємен, Йорданія та Марокко. Використання цієї допомоги для підтримки союзних держав і структур дозволило Еміратам посилити свій регіональний вплив.

РОЗДІЛ 3. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ОБ'ЄДНАНИМИ АРАБСЬКИМИ ЕМІРАТАМИ

3.1. Розвиток політичного діалогу між Україною та ОАЕ

Об'єднані Арабські Емірати є федерацією монархій, що зумовлює особливий характер їхньої зовнішньої політики. Для розвитку двосторонніх відносин особливого значення набуває прямий політичний діалог і встановлення особистих контактів з вищим еміратським керівництвом. Найбільша увага приділяється активізації діалогу на вищому рівні, особливо з президентом ОАЕ Мухаммадом бін Заїдом Аль Нагаяном (МБЗ), який є ключовою фігурою у визначенні стратегії зовнішньої політики країни та прийнятті найважливіших рішень.

Зовнішня політика ОАЕ, як і інших арабських монархій, має персоніфікований характер, де вирішальну роль відіграють особисті стосунки з лідерами. Наприклад, за перший рік свого президенства МБЗ здійснив дві поїздки до Франції, РФ та Сербії, що демонструє важливість особистих контактів у його зовнішньополітичній стратегії.

За майже 30 років з моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною та ОАЕ (15 жовтня 1992 року) відбулося багато двосторонніх візитів і заходів, більшість з яких припадають на останнє десятиліття, що збіглося з третім етапом розвитку зовнішньої політики ОАЕ після “арабської весни”. З 1992 року президенти України здійснили шість офіційних візитів до Еміратів, причому чотири з них відбулися після 2011 року [95]. Однак президент ОАЕ або спадкоємний принц Абу-Дабі жодного разу не відвідали Україну з офіційними візитами, що свідчить про низький пріоритет контактів з Києвом для еміратського керівництва.

Особливу роль у розбудові відносин відіграли візити президента України Петра Порошенка. Зокрема, під час другого візиту 12 листопада 2017 року був підписаний Меморандум про взаємне скасування візових вимог між Кабінетом Міністрів України та Урядом ОАЕ. Цей документ відкрив шлях для безвізових

подорожей, що значно активізувало торговельно-економічні відносини, туристичну діяльність та культурну співпрацю між країнами [96].

Візит президента Володимира Зеленського до ОАЕ 13-15 лютого 2021 року став важливим кроком для встановлення особистих контактів з МБЗ. У рамках цього візиту В. Зеленський провів переговори з МБЗ, тоді ще спадкоємним принцом Абу-Дабі, а також із віцепрезидентом, прем'єр-міністром ОАЕ, міністром оборони Мухаммадом бін Рашидом Аль Мактумом. Еміратська сторона демонструвала відкритість і дружню налаштованість на поглиблення співпраці, акцентуючи на стратегічних напрямках, таких як збільшення еміратських інвестицій в Україну, розширення експорту української сільськогосподарської продукції та реалізація домовленостей у сфері військово-технічного співробітництва [97].

Особливу увагу під час переговорів було приділено питанням продовольчої безпеки ОАЕ та розвитку військово-промислового комплексу країни. Створення сприятливих умов для значного зростання експорту аграрної продукції з України в Емірати та поглиблення співпраці у військово-технічній сфері визнано стратегічними завданнями для обох сторін. Їхня реалізація забезпечує надійну основу для довгострокового сталого політичного діалогу між Києвом і Абу-Дабі.

Підписані понад 10 двосторонніх угод і меморандумів [98], серед яких особливо важливими є: Угода про співпрацю у сфері боротьби зі злочинністю та тероризмом, Меморандум про взаєморозуміння щодо взаємного визнання та обміну посвідчень водія, Меморандум про взаєморозуміння у галузі продовольчої безпеки, а також Угода про співпрацю між ДК “Укроборонпром”, ДК “Укрспецекспорт” та холдингом “EDGE Group” про розширення військово-технічного співробітництва (ВТС) і реалізацію спільних проєктів.

Іншим важливим досягненням стало формування Українсько-еміратської координаційної ради при президентах, яка забезпечує координацію та контроль за виконанням домовленостей у всіх сферах співпраці. Українську частину очолює керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак, еміратську – міністр

з питань зміни клімату і навколишнього середовища, голова офісу з міжнародних питань Офісу президента ОАЕ Мар'ям Аль-Мхейрі. Наявність ради та прямих контактів сприяє розвитку політичного діалогу та співробітництва на всіх напрямках.

Попри початок повномасштабної агресії РФ, Україна продовжує розвивати політичний діалог із президентом ОАЕ. Відбуваються регулярні телефонні розмови між лідерами двох країн. 7 березня 2023 року перша леді України Олена Зеленська під час візиту до ОАЕ провела зустріч із МБЗ, що підтвердило серйозність еміратського ставлення до відносин з Україною. У рамках зустрічі було презентовано проєкт Фондації Олени Зеленської щодо будівництва безпечних помешкань для дитячих будинків сімейного типу. Президент ОАЕ прийняв рішення виділити для цього проєкту 4 млн доларів США [99]. Емірати висловили готовність і надалі підтримувати гуманітарні ініціативи в Україні, виходячи зі своїх цінностей і глобальної гуманітарної стратегії.

19 травня 2023 року під час саміту Ліги арабських держав президент України провів окрему зустріч із віце президентом, віце прем'єр-міністром ОАЕ Мансуром бін Заїдом Аль Нагаяном. Основну увагу було приділено протидії російській агресії, реалізації української формули миру, а також можливостям участі ОАЕ у покращенні продовольчої безпеки в регіоні. Окремо обговорювалися питання роботи Чорноморської зернової ініціативи та перспективи торговельно-економічної і інвестиційної співпраці [100].

11 червня 2023 року президент України Володимир Зеленський приймав у Києві міністра з питань зміни клімату і навколишнього середовища ОАЕ Мар'ям Аль-Мхейрі, яка стала першим еміратським урядовцем, що відвідав Україну після початку російської агресії. У ході візиту було обговорено реалізацію української формули миру, план відбудови України, а також можливості залучення еміратських інвестицій до цих проєктів [101]. Президент Зеленський особливо наголосив на наслідках подриву росією Каховської ГЕС та необхідності міжнародного засудження цього акту екоциду.

Під час візиту Мар'ям Аль-Мхейрі провела зустрічі з прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем та першим віцепрем'єр-міністром, міністром економіки Юлією Свириденко. Вони наголосили на важливості залучення фінансової допомоги ОАЕ для підтримки макрофінансової стабільності України та реалізації проєктів розвитку [102]. Україна розраховує на гуманітарну, фінансову та інвестиційну підтримку з боку Еміратів, яка стане важливим кроком у поглибленні двосторонніх відносин.

Зусилля української сторони щодо приєднання ОАЕ до реалізації формули миру України принесли результат, і представник Еміратів взяв участь у другій зустрічі на рівні радників з національної безпеки та політичних радників для обговорення української формули миру, яка проходила 5-6 серпня 2023 р. у Саудівській Аравії (м. Джидда). Делегацію ОАЕ очолив генеральний секретар Вищої ради національної безпеки Алі Аль-Шамсі.

До 2011 року відносини між Україною та ОАЕ залишалися переважно односторонніми, з активною ініціативою української сторони. Єдиною помітною подією став візит у 2010 році голови офісу спадкоємного принца Абу-Дабі, керуючого директора Інвестиційної адміністрації Абу-Дабі (ADIA) Хамеда бін Заїда Аль Нагаяна. Цей візит став першим в історії двосторонніх відносин офіційним візитом члена правлячої родини Абу-Дабі до України. Під час нього шейх Хамед провів зустрічі з президентом України, прем'єр-міністром, міністром закордонних справ та міністром палива та енергетики України [95].

Після 2011 року політичний діалог між країнами набув більш двостороннього характеру. Еміратські посадовці почали регулярно відвідувати Україну, що відображає зміни у підходах до двосторонньої співпраці на третьому етапі розвитку зовнішньої політики ОАЕ.

18–19 травня 2011 року міністр закордонних справ ОАЕ Абдулла бін Заїд Аль Нагаян здійснив перший офіційний візит до України. Під час переговорів з президентом України він наголосив на необхідності розбудови партнерських відносин і анонсував відкриття посольства ОАЕ у Києві [103]. Посольство було відкрито у вересні 2013 року, через 21 рік після встановлення дипломатичних

відносин. До цього інтереси ОАЕ в Україні представляло посольство в Москві. У відповідь Україна розширила свою дипломатичну присутність в Еміратах, відкривши 5 квітня 2012 року консульство у м. Дубай [104].

Протягом 2013–2014 років тривали телефонні розмови та зустрічі міністрів закордонних справ України та ОАЕ у рамках Генеральної Асамблеї ООН. Це підкреслює прагнення обох сторін підтримувати високий рівень політичного діалогу.

16–17 серпня 2018 року державний міністр закордонних справ ОАЕ Анвар Гаргаш відвідав Україну. Він відзначив помітний розвиток економічних відносин між країнами, зокрема зростання товарообігу завдяки імпорту українських мінералів і сільськогосподарських товарів та реекспорту з ОАЕ до України. У рамках третього засідання Міжурядової українсько-еміратської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва А.Гаргаш наголосив на можливостях співпраці у технологічній та інноваційній сферах [105].

У липні 2019 року з приватним візитом Україну відвідав віцепрезидент і прем'єр-міністр ОАЕ Мухаммад бін Рашид Аль Мактум. У Києві він зустрівся з новообраним президентом Володимиром Зеленським. Під час цієї неформальної зустрічі було обговорено напрями подальшого розвитку двосторонніх відносин та домовлено про обмін офіційними візитами. У лютому 2021 року президент України здійснив візит до ОАЕ, але погодити відповідний візит еміратського лідера до України не вдалося. Станом на сьогодні найвищим еміратським посадовцем, який офіційно відвідав Україну, залишається міністр закордонних справ А.З. Аль Нагаян.

Значна увага у контексті розвитку політичного діалогу приділяється міжпарламентській співпраці. У складі Верховної Ради України з 19 листопада 2019 року функціонує депутатська група з міжпарламентських зв'язків з ОАЕ. Спочатку до групи входило 107 народних депутатів, а станом на серпень 2023 року кількість скоротилася до 94 депутатів. Це свідчить про високу зацікавленість українського парламенту у поглибленні співпраці з Еміратами. Для порівняння, на серпень 2023 року депутатські групи з міжпарламентських

зв'язків із Саудівською Аравією, Катаром, Кувейтом, Бахрейном та Оманом мають значно менше членів (17, 15, 5, 3 депутатів відповідно, а група з Оманом взагалі не створена) [106]. Така диспропорція підтверджує перспективність відносин із ОАЕ та їхній регіональний вплив.

У Федеральній національній раді ОАЕ 17-го скликання також створена група міжпарламентської дружби з Україною, яка складається з 6 депутатів під головуванням Сари Мухаммад Фалякназ. У березні 2021 року відбулося перше засідання міжпарламентських груп Верховної Ради України та Федеральної національної ради ОАЕ [107]. З огляду на карантинні обмеження, переговори проходили онлайн, однак дозволили встановити прямі контакти, обговорити основні напрями міжпарламентської взаємодії та розглянути ключові питання двосторонніх відносин.

У квітні 2022 року депутат Федеральної національної ради ОАЕ Алі Аль-Нуеймі був обраний головою робочої групи Міжпарламентського союзу з питань України. У липні 2022 року ця робоча група відвідала Київ та Москву з метою пошуку можливостей деескалації та мирного вирішення конфлікту. Під час візиту в Україну делегація Міжпарламентського союзу зустрілася з Головою Верховної Ради України Русланом Стефанчуком [108]. Цей візит підтвердив готовність еміратської сторони підтримувати політичний діалог та сприяти врегулюванню актуальних проблем міжнародної політики.

3.2. Торговельно-економічна співпраця між Україною та ОАЕ

Торговельно-економічна співпраця є одним із пріоритетних напрямків у двосторонніх відносинах між Україною та ОАЕ. Економічні показники та перспективи взаємодії визначають важливість відносин з конкретною країною для Еміратів. Водночас, проголосивши економіку ключовим національним інтересом, ОАЕ нерідко використовують економічні важелі як інструмент зовнішньої політики, коригуючи свої позиції щодо інших держав, як це сталося з Туреччиною після пандемії [109].

Для розвитку економічної складової відносин було запущено роботу Міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва. Цей механізм забезпечує координацію та регулярний перегляд порядку денного двосторонніх економічних відносин, а також вирішення потенційних проблем. Комісія була передбачена статтею 9 Угоди між урядами України та ОАЕ про економічне, торговельне і технічне співробітництво, яка набула чинності у 1995 році [110]. Перше засідання комісії відбулося у Києві 17–19 травня 2011 року, друге – у жовтні 2012 року в Абу-Дабі, третє – 16–17 серпня 2018 року в Києві.

З 2021 року функції координації економічних відносин взяла на себе Українсько-еміратська координаційна рада, створена після візиту президента України до ОАЕ у лютому 2021 року. Перше засідання ради відбулося вже через 10 днів після візиту. До її складу увійшли високопосадовці, зокрема керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак, віцепрем'єр-міністр – міністр цифрової трансформації Михайло Федоров, міністр аграрної політики Роман Лещенко, голова Укравтодору Олександр Кубраков, голова Фонду держмайна Дмитро Сенниченко та інші. Такий склад відображає пріоритети української сторони. Еміратську частину ради очолює міністр клімату і навколишнього середовища Мар'ям Аль-Мхейрі, яка наголосила на цілі збільшити рівень нафтової торгівлі між країнами з 806 млн до 8 млрд доларів США [111].

Протягом 2021 року М.Аль-Мхейрі тричі відвідувала Україну, беручи участь у міжнародних заходах і переговорах, що свідчить про високий пріоритет відносин із Україною для Еміратів. Вона була присутня на виставці “Зброя та безпека 2021”, де ознайомила з українськими зразками військової техніки, та провела переговори з віцепрем'єром Олегом Урусським щодо співпраці у сфері безпілотних систем, ракетобудування, високоточного озброєння тощо [112]. У серпні 2021 року вона взяла участь у Міжнародному оборонному інвестиційному форумі, де продовжила обговорення питань співпраці у авіаційній та космічній галузях [113].

У вересні 2021 року М.Аль-Мхейрі відвідала Україну з метою активізації співпраці в агропромисловій сфері. Під час зустрічі з міністром аграрної

політики Романом Лещенком було обговорено залучення інвестицій та реалізацію проектів в аграрному секторі. Українська сторона акцентувала на земельній та іригаційній реформах, що створюють сприятливі умови для інвесторів [114]. Ці заходи демонструють наміри ОАЕ вивести двосторонні відносини з Україною на новий рівень та посилити їхню економічну складову.

За даними Державної митної служби України, до початку повномасштабної агресії РФ найбільшу частку у товарообігу між Україною та ОАЕ займала продукція агропромислового комплексу (понад 50%) та металургійна продукція (близько 30%). Ці дві категорії товарів склали основу двосторонньої торгівлі, що демонструє стратегічне значення аграрного сектору та металургії в економічних відносинах обох країн.

У період 2015–2021 років, як видно з даних Державної митної служби України, товарообіг між країнами (таблиці 2, 3) демонстрував стабільну тенденцію до зростання. Єдиним винятком став 2020 рік, коли через вплив пандемії COVID-19 відбулося незначне скорочення обсягів торгівлі товарами та послугами. Втім, вже у 2021 році відбулося суттєве відновлення, а загальний обсяг торгівлі досяг рекордного рівня у 1 млрд 147,4 млн доларів США. Цей показник став найбільшим за всю історію двосторонніх торговельно-економічних відносин між Україною та ОАЕ.

Статистика підтверджує, що попри виклики пандемії, двостороння співпраця змогла не лише зберегти стабільність, але й досягти історичних максимумів завдяки зростанню попиту на українські аграрні та металургійні товари, а також поступовому відновленню світової економіки у 2021 році.

Таб. 2. Зовнішня торгівля товарами Україна-ОАЕ (млн дол. США).

Показники	Рік						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Товарообіг	359,4	341	444	565,3	606,6	500	616,2
Експорт	301,8	277,6	384,6	486,1	526,1	439,1	530,8

Імпорт	57,6	63,4	59,4	79,2	80,5	60,9	85,4
Сальдо	244,2	214,2	325,2	406,9	445,6	378,2	445,4

Таб. 3. Зовнішня торгівля послугами Україна-ОАЕ (млн. дол. США).

Показники	Рік						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг торгівлі	294	269	334,7	394,3	458,7	400,4	531,2
Експорт	204,7	170	216,6	255	346,6	324,5	406,8
Імпорт	89,3	99	118,1	139,3	112,1	75,9	124,4
Сальдо	115,4	71	98,5	115,7	234,5	248,6	282,4

Повномасштабна агресія РФ проти України мала значний негативний вплив на торговельно-економічну співпрацю між Україною та ОАЕ. Обмеження логістичних можливостей, порушення ланцюгів постачання та скорочення виробничих потужностей у ключових галузях економіки України, таких як агропромисловий комплекс та металургія, призвели до суттєвого скорочення обсягів експорту.

Згідно з даними Міністерства економіки України, загальний обсяг товарообігу між Україною та ОАЕ впав з рекордних 1,147 млрд доларів США у 2021 році до 293,9 млн доларів США у 2022 році. Український експорт становив 205,9 млн доларів США, що демонструє значне скорочення порівняно з попереднім роком [115].

Ці цифри підтверджують, що наслідки війни суттєво вплинули на ключові статті експорту України до ОАЕ, зокрема агропромислового та металургійного продукцію, які до цього домінували у двосторонній торгівлі.

Рис. 4. Загальний товарообіг між Україною та ОАЕ у 2015-2022 рр.

Україна та ОАЕ продовжують розвивати торговельно-економічну співпрацю, зокрема шляхом започаткування роботи над Угодою про всеосяжне економічне партнерство (СЕРА), перші переговори щодо якої відбулися 5 грудня 2022 року. Ця угода покликана розкрити потенціал співпраці у сферах цифрової економіки, агропромисловості, ІТ, логістики, інфраструктурних проєктів, енергетики, фармацевтики, інновацій та технологій. Перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки України Юлія Свириденко підкреслює, що підписання СЕРА сприятиме лібералізації торгівлі та залученню інвестицій.

Особливі перспективи для розширення товарообігу відкриває військово-технічне співробітництво (ВТС). Під час візиту президента України до ОАЕ у 2021 році підписано угоди між ДК “Укроборонпром” і оборонним холдингом “EDGE Group” та Tawazun Economic Council щодо спільних проєктів та інвестицій на понад 1 млрд доларів США. Хоча російська агресія обмежила можливості у цій сфері, вона також створила нові перспективи для співпраці завдяки унікальному бойовому досвіду України та стрімкому розвитку її ВПК.

Прямі інвестиції з ОАЕ в Україну до початку повномасштабної агресії РФ залишалися відносно скромними: у 2018 році вони становили 42 млн доларів

США, у 2020 році – 7,3 млн доларів США, а у 2021 році – 14,4 млн доларів США. Втім, у червні 2020 року компанія DP World придбала контрольний пакет акцій контейнерного терміналу ТІС у порту “Південний”, що стало знаковим прикладом масштабного інвестиційного партнерства. Ця угода інтегрувала Україну у глобальну логістичну мережу, якою управляє DP World у 54 країнах світу.

Проте у 2023 році DP World була включена до переліку міжнародних спонсорів війни через співпрацю з РФ, що призвело до іміджевих втрат компанії.

Ефективним інструментом розширення економічної співпраці є участь України у провідних міжнародних виставках, які проводяться в ОАЕ, зокрема IDEX (виставка оборонних технологій), Dubai AirShow (авіакосмічний салон), Gulfood (виставка сільськогосподарських і харчових продуктів), GITEX (виставка комп'ютерних технологій та електроніки), Big 5 Global (виставка будівельних технологій) та ADIPEC (виставка енергетичної промисловості). Ці заходи сприяють зміцненню економічних зв'язків, демонструючи інноваційний потенціал України та можливості для розширення співпраці у пріоритетних секторах економіки.

3.3. Позиція ОАЕ щодо повномасштабної агресії російської федерації проти України

Враховуючи роль ОАЕ як одного з регіональних лідерів та провідного логістичного, бізнесового і фінансового центру Близького Сходу, позиція Еміратів щодо російської агресії проти України має важливе значення. Зокрема, слід враховувати вагу ОАЕ на глобальному нафтовому ринку та статус непостійного члена Ради Безпеки ООН у 2022–2023 роках. ОАЕ офіційно декларують готовність виступати посередником та підтримувати ініціативи для мирного врегулювання конфлікту, що робить їхню позицію важливою для якості посередницьких зусиль і міжнародних санкцій проти РФ, яка намагається використовувати потенціал Еміратів для обходу обмежень. Це також дозволяє оцінити зовнішню політику ОАЕ на сучасному етапі.

Початок російської збройної агресії у 2014 році суттєво вплинув на порядок денний українсько-еміратських відносин. До повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році еміратська дипломатія завдяки своїй адаптивності та концентрації на економічних аспектах дозволяла зберігати співпрацю з Україною з мінімальними втратами. У 2014 році ОАЕ свідомо утрималися від голосування за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН A/RES/68/262 щодо територіальної цілісності України. Водночас Емірати не підтримали агресію РФ і не визнали анексії Криму навіть після започаткування стратегічного партнерства з РФ у 2018 році.

До лютого 2022 року офіційна позиція ОАЕ базувалася на закликах до діалогу і мирного вирішення конфлікту. Постійна представниця ОАЕ при ООН Лана Нуссейбе під час засідання Ради Безпеки ООН у січні 2022 року заявила, що конфлікт вимагає серйозного діалогу у межах існуючих механізмів, наголошуючи на важливості принципів суверенітету, територіальної цілісності і добросусідства. До 24 лютого 2022 року ОАЕ намагалися уникати прямих згадок про агресію РФ, застосовуючи загальні формулювання.

Упродовж півтора року після початку повномасштабної агресії ОАЕ жодного разу офіційно не засудили дії РФ, включаючи численні воєнні злочини, геноцид чи екоцид, вчинені на території України. Емірати підкреслюють необхідність мирного вирішення конфлікту і закликають до переговорів, не пропонуючи конкретних шляхів його завершення.

Під час дискусійного форуму Abu Dhabi Strategic Debate у листопаді 2022 року дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш пояснив зовнішньополітичну стратегію ОАЕ. Він наголосив на важливості дотримання принципів міжнародного права, зокрема національного суверенітету, і на тому, що лише дипломатичне рішення може завершити конфлікт. Водночас Гаргаш наголошував на загрозі поляризації між великими державами, що викликає занепокоєння у контексті міжнародного порядку. Таким чином, позиція ОАЕ полягає у підтримці діалогу, зберігаючи нейтралітет і акцентуючи увагу на наслідках конфлікту, а не на його причинах.

За місяць після виступу на Abu Dhabi Strategic Debate, під час World Policy Conference в Абу-Дабі 10 грудня 2022 року, дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш заявив: “Наша позиція по Україні чітка. Занадто спрощено говорити, що ми нейтральні щодо України. ОАЕ не нейтральні”. За його словами, країна зазнає впливу російської агресії і намагається знайти правильний баланс між принципами безпеки, стабільності та процвітання, а також необхідністю знайти політичне вирішення конфлікту. Така спроба балансування є характерною рисою зовнішньої політики ОАЕ у контексті російської агресії.

Однак у політичному діалозі на вищому рівні ОАЕ проявляють значно вищу увагу до рф, ніж до України. З 24 лютого 2022 року президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян чотири рази контактував із президентом України Володимиром Зеленським, тоді як контакти з президентом рф володимиром путіним були значно інтенсивнішими, включаючи двічі організовані візити до москви. За всю історію українсько-еміратських відносин жодного візиту президента ОАЕ до Києва не відбулося.

Напередодні візиту до рф Міністерство закордонних справ ОАЕ опублікувало заяву, у якій наголошувалося, що метою поїздки є сприяння безпеці, стабільності та підтримці контактів з усіма сторонами “кризи в Україні”. У заяві підкреслювалося, що переговори стосуватимуться подій в Україні, акцентуючи увагу на зменшенні військової ескалації та гуманітарних наслідків.

Для пом'якшення можливого негативного впливу на імідж ОАЕ візит позиціювали як “історичну місію миру”. Еміратський президент поведився з підкресленою повагою до путіна, демонструючи свою прихильність до нього, що супроводжувалося символічними жестами. Під час переговорів еміратський лідер акцентував на важливості пошуку шляхів зниження напруги, зокрема через уникнення ядерної ескалації. Однак така позиція, що не розрізняє агресора і жертву агресії, ставить під сумнів неупередженість ОАЕ як посередника.

Дипломатичний радник А. Гаргаш за результатами телефонної розмови між лідерами України та ОАЕ після візиту до рф зазначив, що цей контакт є частиною постійних зусиль ОАЕ для деескалації та пошуку політичного

рішення. Проте реальний акцент еміратської дипломатії спрямований на підтримку зв'язків з рф.

Колишній заступник міністра оборони ОАЕ Абдулла Аль-Хашемі у своїй статті після візиту наголошував на необхідності знайти “спільну основу” для деескалації, транслюючи тези російської пропаганди про “загрози НАТО”. Він пропонував еміратське посередництво як ключ до збереження миру, однак повністю ігнорував базові принципи міжнародного права, закладені у Статут ООН.

Президент ОАЕ 16 червня 2023 року здійснив другий неоголошений робочий візит до рф, під час якого зустрівся у Санкт-Петербурзі з володимиром путіним. Цей візит мав на меті допомогу росії та особисто путіну у подоланні міжнародної ізоляції й викликів, пов'язаних із агресією проти України. Подібно до попередньої дипломатичної практики ОАЕ, спрямованої на виведення ізоляції таких фігур, як саддам хусейн або башар аль-асад, зараз аналогічні зусилля застосовуються щодо путіна. Під час переговорів президент ОАЕ назвав путіна “своїм другом” і висловив подяку за підтримку еміратських компаній. Мухаммад бін Заїд підкреслив готовність ОАЕ надалі брати участь у зусиллях зі стабілізації ситуації в Україні, зазначивши, що прагне до більш “спокійної” міжнародної обстановки, яка б дозволила посилити співпрацю з росією.

Під час огляду експозицій Петербурзького міжнародного економічного форуму, трансляція якого була здійснена російським телеканалом RT, президент ОАЕ заявив: “Ми стикаємося зараз з багатьма погрозами, особливо що стосується ‘російської ситуації’, однак ми прийняли рішення і, слава Аллаху, рухаємося, не дивлячись на західні умови”. Це твердження свідчить про свідоме рішення еміратського лідера підтримувати рф та путіна в умовах їхньої агресії проти України, навіть зазнаючи тиску з боку США та Заходу. Емірати розглядають такий курс як частину своєї стратегії розвитку відносин із потенційними центрами сили багатопольярного світу.

Дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш прокоментував цей візит як “прорахований ризик”, частину політики діалогу та деескалації. За

його словами, ОАЕ прагнуть розбудови глобального впливу через посередництво, намагаючись зруйнувати поляризацію світової спільноти, яка посилюється через “український конфлікт”. Еміратська дипломатія позиціонує себе як приклад активного сприяння діалогу, наголошуючи на політичних рішеннях як основі нового багатопольярного світового порядку.

Особисті контакти між Мухаммадом бін Заїдом та путіним відіграють ключову роль у розвитку двосторонніх відносин. Як зазначає еміратське видання “Дар’а аль-Ватан”, ці відносини стали “дружніми” і “впливовими”, причому останній саміт у Санкт-Петербурзі став 11-ю зустріччю між двома лідерами з 2012 року. Видання наголошує, що путін називає президента ОАЕ “старим надійним другом”, а бін Заїд – путіна “своїм другом”.

Контакти на рівні міністрів закордонних справ також демонструють більшу увагу Еміратів до російської сторони. Візит міністра закордонних справ ОАЕ Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна до москви 17 березня 2022 року під час активної фази російської агресії, а також серія зустрічей у 2022-2023 роках свідчать про інтенсивність співпраці. Водночас контакти на рівні зовнішньополітичних відомств України та ОАЕ обмежувалися онлайн-зустрічами, телефонними розмовами та кількома переговорами у рамках міжнародних форумів.

Еміратське МЗС у своїх повідомленнях наголошувало на готовності ОАЕ сприяти мирному врегулюванню так званої “української кризи” та підтримувати пошуки рішення шляхом припинення вогню, уникаючи прямих оцінок дій росії. Зустрічі між А.З. Аль Нагаяном та С.Лавровим підкреслювали розвиток стратегічного партнерства між країнами, а остання зустріч президентів ОАЕ та росії вказувала на зростаючу співпрацю.

На міжпарламентському рівні активність ОАЕ також демонструє пріоритетність відносин із росією. Під час візиту голови Федеральної національної ради ОАЕ Сакра Гоббаша до москви було підтверджено готовність розвивати співробітництво в усіх сферах, зокрема через посилення парламентських зв’язків.

На рівні дипломатичних представництв спостерігається значна нерівність уваги. Еміратське посольство в росії активно бере участь у заходах і контактних зустрічах, зокрема через особисті зусилля посла М.Аль-Джабера, нагородженого російськими відзнаками за внесок у розвиток відносин. Водночас посольство ОАЕ в Україні після 24 лютого 2022 року припинило повноцінну роботу, переїхало до Румунії і працює дистанційно, обмежуючись лише виконанням гуманітарних місій.

Російсько-еміратська торгівля демонструє активне зростання. За даними міністерства економіки ОАЕ, у 2022 році товарообіг із росією подвоївся до 10,78 млрд дол. США. Це значно перевищує обсяг торгівлі з Україною, який скоротився через агресію росії. Утім, торгівля ОАЕ з іншими партнерами, як-от КНР чи США, залишається значно більшою.

Аналіз заяв еміратських офіційних органів свідчить про унікальний характер риторики щодо дій росії в Україні. Незважаючи на підтримку низки ключових для України резолюцій ООН, ОАЕ у своїх офіційних повідомленнях не використовують термін “агресія” стосовно дій росії і не називають її країною-агресором. Відповідно до контент-аналізу 51 заяви постійного представництва ОАЕ при ООН та 19 заяв МЗС ОАЕ, зроблених з 24 лютого 2022 р. по 24 серпня 2023 р., емірати категорично уникають прямого засудження росії, вживаючи більш нейтральну риторику.

Таб. №4. Аналіз заяв і виступі МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН.

Терміни, які використовують ОАЕ у контексті російської агресії проти України	Постійне представництво ОАЕ при ООН (51 заяв і виступів)	Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ (19 заяв і повідомлень)
this/the conflict/ the conflict in Ukraine	100	3
this/the war/ the war in Ukraine	79	1

this/the crisis/ the crisis in Ukraine/Ukrainian crisis	12	30
the (serious) developments in Ukraine	2	
the continued fighting in Ukraine	1	
the tragedy in Ukraine	1	
aggression/ Russian aggression	0	0

Термінологія, що використовується еміратськими дипломатичними установами, підкреслює прагнення ОАЕ до балансу та уникнення однозначних оцінок, які могли б вплинути на їх відносини з росією. Зокрема, термін “криза” широко вживається міністерством закордонних справ ОАЕ, що дозволяє уникати згадування ролі росії як агресора. Такий підхід сприяє збереженню нейтрального іміджу і відкритості для діалогу з усіма сторонами. Водночас використання цього терміну фактично підтримує нарратив, який зміщує фокус з відповідальності росії на ширше геополітичне протистояння між США/Заходом і росією.

Постійне представництво ОАЕ при ООН у своїх заявах відмовилося від терміну “криза”, перейшовши до “конфлікту” та “війни”, однак також не згадує про росію як сторону, що ініціювала агресію. У своїх зверненнях представництво зосереджується на загальних закликах до діалогу, мирного врегулювання та дотримання принципів суверенітету і територіальної цілісності, уникаючи чіткої оцінки дій росії. Така риторика дозволяє зберігати гнучкість у зовнішній політиці ОАЕ та підтримувати відносини як з Україною, так і з росією.

Еміратське дипломатичне відомство наголошує на важливості врахування “безпекових занепокоєнь” росії у пошуках стійкої регіональної безпекової структури. Цей підхід також демонструє схильність до “балансування”, спрямованого на уникнення прямих звинувачень на адресу росії. Такий вибір термінології та риторики дозволяє ОАЕ зберігати роль посередника, однак

створює ризик сприйняття цієї позиції як ухильного ставлення до фундаментальних принципів міжнародного права, зокрема щодо суверенітету та територіальної цілісності України (рис.5).

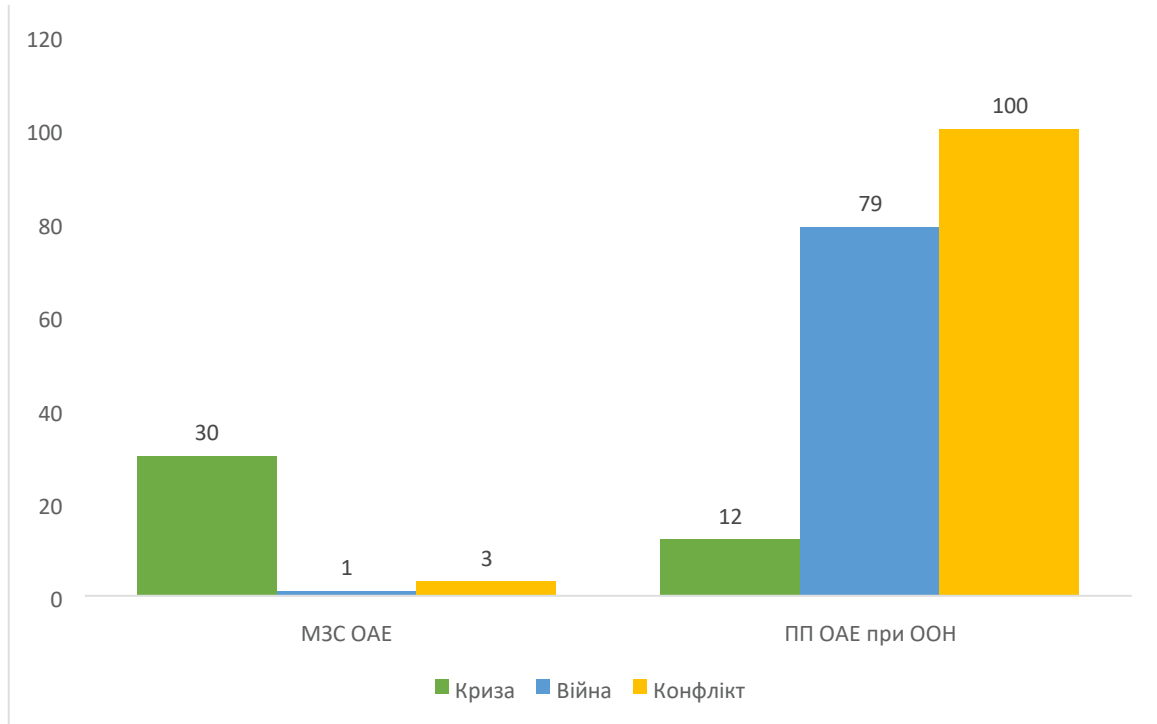

Рис. 5. Терміни, які використовуються МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН (на основі даних аналізу заяв і повідомлень МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН)

Різниця в термінології між міністерством закордонних справ ОАЕ та постійним представництвом ОАЕ при ООН у контексті російської агресії проти України є показовою. Вона відображає прагнення МЗС уникати чітких формулювань та акцентувати на нейтральності, в той час як ПП ОАЕ при ООН, під більшим впливом міжнародної спільноти, демонструє більш гнучкий підхід, використовуючи терміни “конфлікт” та “війна”, але без чіткої вказівки на відповідальність росії.

Попри те, що ОАЕ офіційно не визнають росію країною-агресором, вони підтримали низку важливих для України резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, які засуджують російську агресію, підтримують суверенітет України та закликають до виведення російських військ. Водночас ОАЕ утрималися від голосування за резолюції, які передбачають конкретні наслідки для росії, такі як

призупинення її членства в Раді з прав людини та створення механізмів для відшкодування збитків Україні.

Емірати аргументують свою позицію тим, що міжнародні організації не мають бути “клубом односторонців”, і наголошують на важливості збереження діалогу з усіма сторонами. Уникаючи чітких формулювань щодо російської агресії, ОАЕ підкреслюють необхідність врахування “безпекових занепокоєнь” росії, що свідчить про намагання збалансувати політичний діалог.

З одного боку, ОАЕ використовують гуманітарну підтримку України як спосіб демонструвати свою прихильність до міжнародних гуманітарних принципів, виділяючи фінансову допомогу та беручи участь у міжнародних ініціативах. З іншого боку, емірати отримали значну вигоду від російської агресії, приймаючи російських громадян і бізнес, які переміщуються до ОАЕ через санкції, та дозволяючи експорт підсанкційних товарів до росії.

Водночас, участь ОАЕ у таких подіях, як саміт Кримської платформи чи обговорення української формули миру, дозволяє зберігати видимість підтримки України, але така участь зазвичай обмежується гуманітарними та аполітичними питаннями. Це демонструє обережну стратегію, спрямовану на збереження стратегічного партнерства з росією без втрати можливостей для подальшого діалогу з Україною та її міжнародними партнерами.

Діяльність ОАЕ у контексті російської агресії проти України демонструє складний баланс між економічними, політичними та стратегічними інтересами. Міністерство фінансів США, вживаючи обмежувальні заходи проти компаній ОАЕ, таких як Aeromotus та Hulm Al Sahara, акцентує увагу на ролі Еміратів у постачанні санкційної продукції до росії. Одночасно під тиском США Центральний банк ОАЕ скасував ліцензію російського банку MTS, демонструючи готовність співпрацювати з міжнародними партнерами у сфері фінансового регулювання. Втім, є припущення про співпрацю спецслужб росії та ОАЕ, що може посилювати напруження у відносинах з Заходом.

В еміратському експертному середовищі російську агресію часто пояснюють протистоянням США/Заходу з росією та розширенням НАТО/ЄС.

Російська теорія євразійства знаходить певну підтримку в Еміратах завдяки її акценту на природному союзі з ісламським світом проти західного домінування. Паралелі між “кольоровими революціями” в Україні та “арабською весною” використовуються для виправдання російських дій, позиціонуючи їх як боротьбу за простір і ресурси.

Еміратські аналітичні центри, такі як Міжнародний центр стратегічних досліджень, розглядають агресію росії як наслідок стратегічного вакууму у Східній Європі після розпаду СРСР. На думку експертів, неможливість росії відновити баланс із Заходом штовхає її до імперської реставрації, хоча економічні та демографічні проблеми ставлять під сумнів довгостроковий успіх цих зусиль.

Ібтісам Аль-Кетбі, президентка Еміратського центру політики, зазначає, що політика “нульових проблем” є ключовою для зовнішньої стратегії ОАЕ, яка намагається одночасно підтримувати відносини з росією та США. Війна в Україні посилила інтерес США до регіону Затоки як стратегічно важливого енергетичного центру, що сприяє увазі Вашингтона до запобігання посиленню впливу москви та Пекіна.

Попри це, в Еміратах є голоси за перегляд позиції щодо росії. Політолог Абдульхалек Абдулла вважає засудження агресії рф моральним і політичним обов'язком. На його думку, нейтралітет більше не відповідає реаліям, і ОАЕ повинні підтримати реалізацію резолюцій ООН, які закликають до негайного виведення російських військ з України.

Західні експерти, такі як Андреас Кріг і Семюел Рамані, вказують на те, що стратегія ОАЕ в стосунках із росією базується на прагматичному підході. Емірати позиціонують себе як лідера глобального Півдня, використовують співпрацю з рф у боротьбі з політичним ісламом, і прагнуть багатополлярності в регіоні. Водночас економічна взаємодія, зокрема в енергетичній сфері, та прагнення до посилення глобального впливу сприяють поглибленню партнерства з росією.

Загальна мотивація ключових партнерів США на Близькому Сході, таких як Ізраїль, КСА та ОАЕ, уникати засудження РФ ґрунтується на прагненні до стратегічної диверсифікації. Це пов'язано з втратою абсолютної довіри до Вашингтона. Хусейн Ібіш з Вашингтонського інституту арабських країн Затоки зазначає, що причинами цієї зневіри стали: вторгнення США в Ірак у 2003 році, відмова адміністрації Б. Обама покарати сирійський режим за використання хімічної зброї, переговори щодо іранської ядерної програми та недостатня реакція на атаки на саудівські нафтові об'єкти у 2019 році. Ураховуючи ці фактори, ОАЕ більше не вважають США єдиним гарантом безпеки і прагнуть розвивати відносини з іншими глобальними гравцями, такими як Росія та КНР.

В умовах російської агресії проти України ОАЕ намагаються балансувати, прагнучи уникнути поляризації у новому світовому порядку і підтримуючи відносини як із США, так і з КНР та РФ. Така політика впливає на міжнародний імідж Еміратів, створюючи неоднозначне сприйняття їхніх зовнішньополітичних дій. Водночас вона обмежує можливості для поглиблення міжнародної співпраці.

Результати зовнішньої політики ОАЕ після 2011 року були змішаними. Країні вдалося досягти певних успіхів, таких як покращення міжнародного іміджу та посилення регіонального впливу. Однак амбівалентна позиція щодо конфлікту в Україні у 2022 році негативно позначилася на здатності Еміратів ефективно впливати на зовнішні сили та забезпечувати свої стратегічні інтереси.

Висновки до Розділу 3.

У період після 2011 року українсько-еміратські відносини характеризувалися динамічним розвитком політичного діалогу на вищому рівні. Основна ініціатива належала українській стороні, що підтверджується чотирма візитами Президента України до ОАЕ. Ці візити сприяли розвитку співробітництва у різних сферах. З еміратської сторони найвищим посадовцем, який офіційно відвідав Україну, став міністр закордонних справ ОАЕ А.З. Аль Нагаян. Політичний діалог також підтримується роботою Міжурядової комісії з

питань торговельно-економічного співробітництва та Українсько-еміратської координаційної ради, створеної за результатами візиту В. Зеленського до Еміратів.

Економічні відносини між країнами розвивалися, зокрема у сфері товарообігу, інвестицій та військово-технічного співробітництва. Проте повномасштабна російська агресія призвела до різкого падіння українського експорту до ОАЕ, що головним чином складався із сільськогосподарської та металургійної продукції. Робота над укладенням Угоди про всеосяжне економічне партнерство (СЕРА) може стати важливим інструментом для відновлення та розширення двосторонньої торгівлі, відкриваючи нові можливості для бізнесу та лібералізації торгівлі.

Активізація відносин з Україною відбулася на фоні трансформації зовнішньої політики ОАЕ після “арабської весни”. Емірати поступово виходять за межі традиційних арабських та ісламських інтересів, інтегруючись у глобальні економічні та політичні процеси, з акцентом на розвиток багатопольярного світу. Це відповідає інтересам України, яка прагне залучити еміратські інвестиції та знайти нові ринки для своєї продукції.

Попри позитивні аспекти двосторонньої співпраці, повномасштабна агресія рф суттєво вплинула на відносини України з ОАЕ. Емірати демонструють балансування між Україною та Росією, що виражається у більш інтенсивних контактах з російською стороною. Це пояснюється стратегічним партнерством з рф, особистими відносинами між МЗС та В. Путіним, а також спробами Еміратів використовувати відносини з Росією як важіль впливу у переговорах із США та ЄС.

Терміни, які використовує МЗС ОАЕ для характеристики російської агресії, свідчать про небажання прямо покласти відповідальність на рф. Замість цього використовуються формулювання “криза”, “конфлікт” та “війна”, що відповідає позиції уникнення прямих звинувачень і сприяє збереженню нейтралітету. Водночас ОАЕ на офіційному рівні підтримали кілька ключових резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, які прямо засуджують агресію рф.

Емірати намагаються зберігати баланс у відносинах, підтримуючи політичний діалог з Росією, але водночас беручи участь у міжнародних заходах, спрямованих на врегулювання ситуації в Україні, таких як саміт Кримської платформи та обговорення української формули миру. Разом із цим вони уникають підтримки санкцій проти РФ, аргументуючи це необхідністю діалогу та збереження каналів співпраці.

Завершення російської агресії на будь-яких умовах, зокрема за рахунок поступок з боку України, відповідає інтересам ОАЕ. Водночас позиція Еміратів у цьому питанні не може вважатися нейтральною через їхню підтримку Росії та небажання визнавати агресію порушенням принципів Статуту ООН. Для ОАЕ збереження партнерства з РФ є критично важливим у контексті їхнього прагнення до багатопольярного світового порядку.

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ) засвідчило наявність чітко визначених стратегій, які включають основні зовнішньополітичні пріоритети країни. До 2011 року Емірати планують зосередити зусилля на розвитку торговельно-економічних відносин, підтримці регіональної стабільності, зміцненні глобального іміджу та використанні політико-дипломатичних методів для врегулювання конфліктів. Дослідження підтвердило існування стійкої системи зовнішньополітичних принципів, таких як відкритість і збалансованість. Після 2011 року зовнішня політика ОАЕ стала більш ініціативною, націленою на активний захист національних інтересів, що відобразилося у діях, спрямованих на руйнування ізоляції Сирії та підтримку контактів із РФ.

Аналіз зовнішньополітичної діяльності ОАЕ показав, що країна діє на чотирьох рівнях: у межах Затоки, арабського та ісламського світу, а також на глобальному рівні. Після “арабської весни” ОАЕ ефективно сприяли зміщенню центру сили арабського світу до регіону Затоки, що дозволило їм зберегти стабільність, посилити вплив на регіональні події та утвердитися як регіональний

лідер. На глобальному рівні Емірати стали прагнути до статусу глобального гравця, використовуючи свій політичний, економічний і військовий потенціал. Стратегічне балансування між ключовими глобальними силами стало основою їхньої зовнішньої політики в умовах змінюваного світового порядку.

Серед ключових факторів, які впливають на формування зовнішньої політики ОАЕ, виділяються розмір країни, географічне положення, форма державного устрою та арабізм. Ці фактори є водночас джерелами уразливості, які спонукають керівництво ОАЕ до проведення максимально збалансованої зовнішньої політики для мінімізації ризику регіональних конфліктів. Емірати активно працюють над компенсацією цих уразливостей через регіональну та глобальну активність, розвиток національної ідентичності та централізацію влади.

Еволюція зовнішньої політики ОАЕ відбувалася у три основні етапи. На етапі становлення (1971–1990) акцент був на арабському та мусульманському світі. До 2010 року тривав період розвитку можливостей, коли ОАЕ будували союзницькі відносини із Заходом та розвивали м'яку силу. Після “арабської весни” почалася активізація зовнішньої політики з чітким прагненням до регіонального лідерства і глобального впливу.

Президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян (МБЗ) є ключовою фігурою зовнішньої політики країни. Його харизма та стратегічне бачення забезпечили успіх як внутрішньої, так і зовнішньої політики ОАЕ. МБЗ визначає економічний розвиток та глобальну конкурентоспроможність як свої пріоритети. Він також активно бореться з політичним ісламом, вбачаючи у ньому найбільшу загрозу для національної безпеки.

Події “арабської весни” стали каталізатором змін у зовнішній політиці ОАЕ. Керівництво країни визнало демократизацію джерелом політичного ісламу, регіональної дестабілізації та посилення зовнішнього впливу, що розглядається як загроза національній безпеці. У відповідь ОАЕ розробили стратегію, орієнтовану на економічний розвиток і перетворення країни на одну з найбільш динамічних економік світу.

Концентрація на економіці стала свідомим вибором для ОАЕ, що дозволяє мінімізувати політизацію зовнішньополітичної діяльності і сприяє розвитку відносин з різними країнами світу. Події “арабської весни” стали переломним моментом у ставленні ОАЕ до США як основного гаранта безпеки та стабільності. Реакція Вашингтона на зміну влади в АРС та події в Бахреїні змусила еміратське керівництво переглянути рівень залежності від США в оборонній та безпековій сферах. Відсутність врахування інтересів РСАДЗ у підписанні іранської ядерної угоди та зменшення американської військової присутності в регіоні остаточно підірвали довіру ОАЕ до Сполучених Штатів.

ОАЕ продовжують офіційно вважати США головним партнером у галузі безпеки та оборони, але рівень довіри впав до критичного рівня. Вихід зі складу Об’єднаних морських сил, очолюваних США, підтверджує небажання Еміратів повністю покладатися на Вашингтон у питаннях безпеки. Водночас політика США на Близькому Сході сприяла формуванню бачення Еміратами завершення епохи однополярності та переходу до багатопольярного світу. У цьому контексті Емірати зосереджують зусилля на диверсифікації стратегічних партнерств із такими країнами, як КНР, Індія та рф, укладаючи угоди про стратегічне партнерство та розвиваючи всебічні відносини.

ОАЕ прагнуть максимально збалансувати свої відносини між Заходом і Сходом, використовуючи економіку як ключовий інструмент. Економічні інтереси зосереджені на Сході, що обумовлює поглиблення відносин із КНР, Індією та рф. Одночасно ОАЕ намагаються зберегти тісні зв’язки із Заходом, зокрема у сферах безпеки, оборони, інвестицій і технологій. Такий підхід дозволяє ОАЕ підтримувати діалог із різними глобальними гравцями, водночас зберігаючи автономію.

ОАЕ також прагнуть вийти на глобальний рівень лідерства. Регіональне лідерство вже не забезпечує достатнього рівня безпеки, тому країна активно займається питаннями змін клімату, закордонної допомоги та розвитку відновлювальних джерел енергії. Ці зусилля створюють умови для ефективного балансування між регіональними та глобальними центрами сили.

Авраамові угоди стали важливим кроком у стратегії ОАЕ, демонструючи готовність країни йти на рішучі дії, навіть з ризиками. Нормалізація відносин із Ізраїлем відкрила нові можливості для співпраці, зокрема у протидії іранській загрози, і надала Еміратам додаткові інструменти у діалозі з США. Стрімкий розвиток еміратсько-ізраїльських відносин підтверджує позитивний вплив угод на загальний потенціал ОАЕ. Водночас періодичні загострення палестино-ізраїльського конфлікту створюють виклики для Еміратів, які змушені займати позицію посередника.

Повномасштабна агресія РФ проти України виявила готовність ОАЕ сприяти переходу до багатопольярного світу. Незважаючи на тиск з боку України та Заходу, ОАЕ продовжують підтримувати контакти з РФ, розвиваючи стратегічне партнерство. У цьому контексті позицію ОАЕ важко назвати нейтральною. Політичний діалог, економічна співпраця та інформаційна політика мають явний ухил на користь Росії. Для ОАЕ події в Україні є наслідком протистояння США, Заходу та НАТО з Росією, і країна намагається балансувати між цими силами.

Прагнучи багатопольярності, ОАЕ використовують економіку для встановлення автономії у зовнішній політиці. При цьому Емірати концентруються на збереженні власних інтересів і уникають прямих дій, які могли б зашкодити стратегічним партнерствам.

Проведений контент-аналіз заяв МЗС ОАЕ та постійного представництва ОАЕ при ООН дозволяє зробити висновок, що Емірати свідомо уникають згадок про відповідальність РФ за агресію проти України. Це підтверджує, що ОАЕ не вважають Росію країною-агресором. Такий підхід забезпечує підтримку позицій Росії у глобальному протистоянні з Заходом і відповідає прагненням Еміратів до переходу до багатопольярного світу. Програш Росії в конфлікті з Україною сприймається ОАЕ як загроза, що посилює позиції США/Заходу і, відповідно, знижує можливості Еміратів у досягненні зовнішньополітичної автономії.

ОАЕ зацікавлені у швидкому завершенні війни, однак збереження територіальної цілісності України для них є не обов'язковим. Будь-які

посередницькі ініціативи ОАЕ варто розглядати переважно у гуманітарному аспекті, наприклад, в контексті обміну полоненими. Особисті відносини між президентом ОАЕ Мухаммадом бін Заїдом Аль Нагаяном та Володимиром Путіним значно впливають на еміратську позицію. Динаміка контактів і публічна риторика МБЗ підтверджують його дружнє ставлення до російського лідера, що додає особистісного виміру зовнішній політиці ОАЕ.

На прикладі українсько-еміратських відносин виявлено стрімкий розвиток політичного діалогу та торговельно-економічного партнерства після 2011 року, що відповідає новій зовнішньополітичній стратегії Еміратів. Акцент ОАЕ на економічних інтересах створює можливості для України зосередитися на поглибленні економічної співпраці, зокрема в агропромисловому комплексі, військово-технічному співробітництві, а також залученні еміратських інвестицій. Укладення Угоди про всеосяжне економічне партнерство може стати потужним стимулом для розвитку двосторонніх відносин.

Повномасштабна російська агресія значно обмежила експортні можливості України, зокрема через порушення логістичних маршрутів. Для відновлення та збільшення обсягів торгівлі з ОАЕ Україні потрібно розширити асортимент експорту за рахунок продукції з високою доданою вартістю, зокрема технологічної.

Закордонна допомога залишається важливим інструментом зовнішньої політики ОАЕ. З початком подій “арабської весни” Емірати суттєво збільшили обсяги допомоги, спрямовуючи її переважно до арабських країн та регіональних партнерів, таких як Пакистан. Активна допомога африканським країнам підкреслює зростаючі глобальні амбіції Еміратів і сприяє забезпеченню їхньої підтримки у міжнародних організаціях.

Україна, враховуючи сучасні виклики, має активно працювати з урядом ОАЕ та Фондом розвитку Абу-Дабі для отримання пільгових кредитів і грантів. Водночас необхідно враховувати, що ОАЕ використовують закордонну допомогу як інструмент для посилення свого політичного впливу на країни-реципієнти.

ОАЕ ефективно використали гуманітарну складову та боротьбу з пандемією COVID-19 для зміцнення стратегічного партнерства з КНР. Зокрема, завдяки китайській технології виготовлення вакцин Емірати змогли налагодити їх виробництво на своїй території, що стало важливим елементом поглиблення відносин між двома країнами. Це демонструє прагматичний підхід ОАЕ до використання будь-яких можливостей для розширення співпраці зі стратегічними партнерами та балансування своїх міжнародних відносин.

У подальших дослідженнях доцільно приділити особливу увагу економічним аспектам співпраці між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами. Беручи до уваги значний потенціал ОАЕ у сфері інвестицій, логістики та промисловості, а також їхню орієнтацію на економічні інтереси у зовнішній політиці, необхідно окреслити перспективні напрями партнерства.

Зокрема, важливо проаналізувати можливості для розширення торговельно-економічних відносин, залучення еміратських інвестицій, створення нових логістичних маршрутів та реалізації спільних проєктів у сфері промисловості й технологій.

Дане дослідження може стати корисним для вивчення змін у зовнішньополітичних стратегіях США та Китаю в регіоні Затоки, особливо в умовах формування нового глобального порядку. Крім того, отримані результати можуть бути використані як база для розробки рекомендацій, спрямованих на вдосконалення зовнішньополітичного курсу України в контексті партнерства з ОАЕ.

